

Srce.

V večerni, trudni čas
se iz temin
prikaže bled obraz
kot prt Veronikin.

Kaj trepetaš in ne veš zakaj?
Saj si pravičnik v zboru ljudi!
Poglej naprej, ozri se nazaj:
krivice v tvojem srcu ni.

Še ni iztekla kri
iz starih ran;
stoletja krvavi
to srce dan na dan.

Že bile so v mraku roké prebodene . . .
Kot péstuje dete mati samó,
tako so držale srce, vse bolnó —
a pravičnik ni našel krivice nobene.

Razpeli so roké
naširoma,
in palo je srcé,
kot da je kamen, na tla . . .

Oton Zupančič.

Izza kongresa.

Zgodovinski roman. Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

Iste dni potem je bilo v radovljiškem gradu živahno gibanje. Najprej je moral oskrbnik v Ljubljano, da si ogleda primerno stanovanje. Posrečilo se mu je dobiti tako stanovanje v Špitalskih ulicah, in sicer v hiši, kjer je stanoval kardinal Spina. Po ugodni rešitvi te stvari so izbirali pohištvo, katero naj bi v mesto vzeli. Nato se je pričelo odvažanje odbranega pohištva in vsak feden se je odpeljal težak parizar po Gorenjski navzdol proti deželnemu stolnemu mestu. Dne 31. januarja pa se je pripeljala grofovska obitelj. Na štirih vozech se je pripeljala gospoda s svojimi posli. Iz Radovljice so bili v trdi temi odrinili, a v Ljubljano so dospeli, ker so se morali v Kranju ustaviti, šele okrog enajste ure. Ker v najetem stanovanju še ni bilo vse pripravljeno, so naročili obed pri „Divjem možu“, ki je bil prvi in edini ljubljanski hotel za časa kongresa. Vsi distingvirani tujci so ostajali pri „Bidelmonu“, ki se je, kakor znano, nahajal v nekdanji Gregoričevi hiši na Mestnem trgu.

Grof Thurn je bil, kar smo že omenili, oče dveh hčera. Starejša, kontesa Moli, je bila ošabna devica, lepotica prve vrste, a če nam viri resnico govorijo, brez posebne duhovitosti. Aristokratinja od nog do glave, je od napuha vse pokalo po njej: posla v hiši, kmeta na polju ni štela za človeka. Priljubljena ni bila nikjer, in v gradu samem se je vlačila kakor megla od sobe do sobe; izognil se ji je vsak, kdor se je mogel.

Čisto drugačna je bila sestra, kontesa Eva Lujiza. Včasi se ji niti poznalo ni, da je rojena grofica. Že kot otrok je skoraj vsak dan uhajala iz grada ter se na mestnem trgu igrala z radovljiškimi otročaji. Tuintam se je ž njimi tudi tepla in nekaterekrat je bila še celo tepena, da je jokaje prihitela domov, kjer pa so jo zopet kaznovali, tako da je bila pravzaprav dvakrat tepena. Ko je postajala večja, se je pajdašila s kmetskim ljudstvom. Če je videla kmetiča,

ko je oral polje, je priskakljala k njemu ter se spuščala ž njim v dolge pogovore o kmetskih potrebah in nadlogah. Prihajala je k plevicam v žito ter kramljala ž njimi, kar se je dalo. Tudi kmetskih fantov se ni ogibala. Če je srečala veselo družbo, ki je bila preveč pila, je kričeče pijančke kaj rada spravila v stisko s tem, da jih je ljubeznivo ogovorila. Postali so mehki, in ni ga bilo, ki bi imel pogum, v njeni navzočnosti še dalje razgrajati. Skratka, grofica Eva Lujiza je bila ljubljenec cele okolice. Poznali so jo v vsaki koči, a tudi ona je poznala vse, otroke in odrasle. Kamor je prišla, so se razžarili obrazi. Dajala je ljubezen, zatorej ji je ljubezen povsod nasproti hitela! Pri tem pa si ne smete misliti, da si ni bila v svesti grofovskega svojega rojstva: če jo je kaj razljutilo, je vedela prav spretno pokazati svoje aristokratsko mišljenje! Tiste čase je bila dopolnila šestnajsto leto, in naravno je, da je bila Eva Lujiza še nedolžna, kakor je nedolžen angel pred božjim prestolom: pregrešna misel se še nikdar ni bila doteknila njenega srca. Bila je cvet v pomladi in slane še ni poznala! Da je padla pozneje slana na ta cvet in da ga je ožgala, da je moral rano zveniti, je bila tragična usoda drobne naše Eve Lujize! Ekscentrična njena duša je tičala v šibkem telesu, da je Eva Lujiza pri šestnajstih svojih letih bila videti kakor igrača, katere si človek, da bi je ne strl, niti v roko ne upa vzeti. Tudi ne moremo trditi, da je bil njen obrazek kake posebne lepote. Po potezah niti lep ni bil, a imela je dvoje velikih oči, iz katerih ji je zrla najčistejša duša med svet. Obdajal jo je svit devištva, in temu se ni mogel odtegniti nihče. Tudi kmetsko ljudstvo ne: moštvo in ženstvo radovljiške okolice je bilo vse povprek prepričano, da ni moči misliti si lepše ženske, nego je bila grajska Eva Lujiza. Ona sama pa o tem ni nikdar povpraševala, ona sama ni vedela, čemu sta na svetu mož in pa žena; samo veselje nad življenjem je dihala, nad življenjem in nad vsem, kar jo je obdajalo.

A vzlic temu moramo izpovedati, da je Eva Lujiza, dasi je komaj dopolnila šestnajsto leto, gojila v sebi veliko, ognjevito in silovito strast: bila je v celem pomenu besede zaljubljena, in sicer v moškega, in kar je najhujše, bila je zaljubljena v oženjenega moža!

Ta strast ji je polnila dušo ter ji pretresavala šibko telo. Predmetu mladenško-otročje svoje ljubezni je bila vsa vdana, vse misli njene drobne glavice so se predle okrog njega! Njegova podoba ji je zrla nasproti, kamor je pogledala: z modrega neba in s sneženega gorovja, ki obdaja radovljiško ravnino. Pri tej ljubezni

pa si Eva Lujiza ni predstavljala nič hudega, nič pregrešnega; tudi je dobro vedela, da je oženjen, da ima otroke. To vse pa ni bila nikaka zapreka: on ji je bil vse, nje mu je bil posvečen vsak dih, nje mu so bile posvečene še celo njene sanje. Včasi mu je dajala prednost pred rodnim svojim očetom, ki ga je vendar tako prisrčno ljubila. Bila je sicer otročja ljubezen, a z veliko strastjo se je zagrizla in zajedla v deviško bitje. Končno pa je uboga Eva Lujiza na grmadi te nesrečne ljubezni zgorela in poginila, ker ravno drugače biti ni moglo!

Da je bila hiša grofa Thurna črno-žolta od temelja do strehe, se za tiste čase samo ob sebi ume. Pri takih rodbinah tudi danes ni drugače! Pred vero v Boga je bila tedanjim plemičem vera v dinastijo! Kdor čita tačasne časopise ali druge listine, si skoraj predočevati ne more te suženjske vdanosti do vladajoče dinastije. Črno-žolti duh je preveval grad radovljiški, a preveval je tudi vsakega posameznega člana grofovske obitelji. Ako se je izpregovorilo ime cesarja Franca, je od lojalnosti vse otrpnilo. Da bi se bila nahajala kaka pega na imenu tega vladarja, kaj takega samo misliti je bil najhujši smrtni greh! Glavni steber vladarski rodovini pa je bil knez Metternich, zategadelj je bil Thurnovim vzor vseh državnikov, diplomat vseh diplomatov. Bil jim je večji od vseh generalov, ki so razbili Napoleonovo moč po nemških bojiščih, skratka: knez Metternich je bil Thurnovim nekaj nadnaravnega, nekak malik, kateremu so neprenehoma kadili. Da bi tisti, ki so s svojo krvjo pojili omenjena bojišča, ki so Korzovo pogubo poplašali z lastnim svojim življenjem, imeli kaj zaslug, na to se v hiši grofa Thurna niti mislilo ni. Vse zasluge so šle edino le knezu Metternichu: ta je vse dosegel, ta je pregnal iz Evrope neznosnega francoskega uzurpatorja, ta je bil edini steber, na katerem je slonela sreča države in moč presvetle dinastije. Vsekdar je Venceslav grof Thurn govoril le v ditirambih o Metternichu, in ti ditirambi niso v njegovi hiši nikdar potihnili! In kakor nebeško roso jih je jemala v se mlada duša Eve Lujize in v srcu njenem je stal prestol, na katerem je kakor pagoda iz zlata noč in dan kraljeval knez Metternich. Ta knez je bil predmet tisti veliki in globoki ljubezni, ki je polnila našo nežno in ljubko Evo Lujizo. Vzor vseh vzorov ji je bil, v njem so se osredotočile vse njene želje, njemu sta bila vdana njeno telo in njena duša!

Ko ji je bila mati povedala, da so se stvari tako zasukale, da se vendar preselijo na kongres v Ljubljano, jo je hotela v prvem

trenotku zapustiti zavest in kri ji je zasilila k srcu, da ji je bil obrazek bel kakor sveča. Nato pa se je potopila v valove globoke sreče in vse kotičke njenega srca je preplula ena misel: njega videti, ž nji m govoriti!

Dne 31. januarja je prišla torej Eva Lujiza s svojim očetom v Ljubljano. Bil je lep in solnčnat dan, kar Costa posebej omenja v svojem dnevniku. V tem, ko se je pri „Bidelmonu“ pripravljala obed, je šla grofovsko obitelj v najeto stanovanje. Bilo je v njem še vse v neredu in posli so imeli dovolj opravil. Starejša kontesa se je kakor razžaljena boginja iz Olimpa usedla k oknu v edini zakurjeni sobi, kamor so spravili tudi starega grofa, kateremu se je med dolgo in pusto vožnjo bilo zdramilo trganje po udih. Zdihoval in ječal je, pa le bolj po tihem, ker se je neprestano tešil z dolgim pismom rakovniške grofinje. Mati grofinja, ki je bila praktična gospodinja, se je takoj polastila dela in poslom zaukazovala, da se ji je kar čelo rosilo. Mlajša hči — starejša je itak morala biti pri bolnem očetu — bi ji morala pomagati. To pa mali Evi Lujizi ni bilo čisto nič všeč; kakor strežek se je izmuznila izpred kril stroge matere. Odela se je v gorko ogrinjalo ter si zavila obrazek v grozno širok klobuk (ki je bil tedaj v modi), da je gledala izpod njega s svojim obrazkom kakor čmrlj iz širokega, mahovitega gnezda. Nato pa je kakor podlasica zdrknila po stopnicah navzdol in skoraj preglasno se je zasmejala, ko je stopila v solnčno obsijane Špitalske ulice. Plaho se je ozrla okrog, če je ni morda kdo čul, a na tlaku ni bilo nikogar. Na bližnjem šenklaškem zvoniku je udarjalo poludvanajstih, solnce pa je sijalo s pomladansko gorkoto. Še vedno je plamtelo v njej: njega videti, njega kneza Metternicha! Če je že morala Eva Lujiza v Ljubljano, je hotela prejkoprej zreti svoj vzor od obličja do obličja. Ni ga bilo zadržka, ki bi ji bil delal ovire pri tem. Že v Radovljici je čula, da se diplomatje okoli poldne izprehajajo po Latermanovem drevoredu: zategadelj je odhitela čez Frančiškanski most naravnost proti drevoredu. Zavedala se je sicer, da jo bodo doma pogrešali; pa nič ne de, ona je hotela videti svojega Metternicha! Dospela je v nekdanje Slonove ulice; bile so prazne. Nekaj korakov pred njo je stopal mlad dijak v temni, dolgi suknji. Postava tega človeka se ji je videla znana. Gledal je ves čas predse v zemljo, kakor da je zamišljen v globoke probleme. Tudi to gledanje jo je spominjalo na nekoga, dasi v prvem hipu ni vedela na koga. Tudi ti kodri, ki so se izpod klobuka usipali, ji niso bili neznani. Ali sedaj se ji je vzbudil spomin! Ta človek ni bil nihče

drugi nego tisti dijak iz Vrbe, ki jo je preteklo poletje poučeval par mesecev v zgodovini, ne da bi bil dosegel posebnih uspehov. Pač pa se je ves čas med poukom prav izvrstno zabavala z neokretnostjo svojega učitelja, katere ni mogel zatajiti, kadar je prišel v gosposke sobane v radovljiški grajščini.

„Prešeren!“ je živahno zaklicala. Da bi mu bila privoščila pridevek „gospod“, ji niti na um ni prišlo, ko je bila vzgojena v duhu, da je tak dijak kvečjemu polčlovek. Doma so ji itak vedno zabičevali, da mora z ljudmi te vrste govoriti v tretji osebi; to je bila takrat prav močno razširjena puhloglava navada pri višji gosposdi.

„Prešeren!“ je zaklicala, „kaj pa on tu dela?“

Niti občutila ni, da tiči v njenem vprašanju kaj žaljivega. France Prešeren pa je bil tedaj v zadnjem letu filozofije in zašel je bil tudi v demokratsko družbo Andreja Smoleta. Snel je sicer klobuk z glave, a srepo je pogledal proti vprašalki.

„Ravno to, kar dela — ona! Hodim!“ je odgovoril pikro.

Od začudenja so se ji odprla usteca: „Moj Bog, ali naj vam rečem vi? Kako bi me ozmerjala sestra Moli, če bi zvedela!“

„Vi! kontesa Eva Lujiza, in čisto nič drugače! To je moja pravica in dala mi jo je francoska revolucija!“

Debelo ga je gledala: „Sveta Marija, revolucionar ste tudi!“

Mrzlo jo je zavrnil: „Časi so taki, da se porajajo revolucionarji na vseh straneh! In ostri nož, kontesa Eva Lujiza, se vsiljuje sam ob sebi najnedolžnejšim v roko!“

„Jezus! Jezus! odkod imate vse to?“

„Da čujete mojega prijatelja Smoleta, bi še bolj strmeli, kontesa Eva Lujiza!“

„Kaj hočete z ostrim nožem? Vi se samo šalite, go — spod Prešeren!“ — Ta „gospod“ ji je tako nerad prekoračil roznate ustnice.

„Prav tiho vam povem!“ Ozrl se je okrog, in ker ni bilo nikogar, je šepnil proti njej: „Knezu Metternichu bi ga zabodel v prsi in ponosno bi vzkliknil: Sic semper tyrannis!“

Vse je zavrelo po tanki grofici. Tu pred njo je bil človek, ki bi mogel knezu Metternichu nož zabosti v srce! Bilo ji je, kakor bi bil njej sami nož zaboden v prsi, in nizke hišice v ulici so se pričele sukati pred njenim pogledom. Z roko se je morala opreti na steno, potem pa je zaječala:

„Vi se samo šalite, Prešeren! Vi resno na kaj takega ne mislite!“

„Čisto resno! Jaz in Andrej Smole, oba misliva tako! Svoobodno vam, da naju ovadite, kontesa Eva Lujiza!“

Je li prav čulo njeno uho? Bila je zdravega in čistokrvnega plemena ta grajska grofica iz Radovljice. Takoj se ji je zjasnilo pred očmi. Tu pred njo je človek, ki jo pozivlje, naj postane denuncijantinja! Ona, kontesa Eva Lujiza! Krepko se je postavila pred njega, ga premerila od nog do glave ter izpregovorila počasi:

„Grofica Thurnova ni policaj!“ Nato ga je še enkrat premerila od nog do glave ter dostavila ošabno, strupeno in zaničljivo:

„On je prismojen človek! Zbogom!“

Mala osebeca se je napihnila kakor žabica na veji in enaka uzałjeni kraljici je odšla, ko ga je poprej še zadnjikrat obsula z iskricami razljučenih svojih oči.

Gledal je toliko časa za njo, da se mu je skrila za oglom Maličeve hiše.

„Sedaj si jih izvedela, ošabna kontesa!“ je dejal sam pri sebi. „Vdrugič pa ne nadleguj ljudi, ki so boljši od tebe!“

Eva Lujiza je dospela v drevored. Bilo je malo izprehajalcev v njem, a skoraj za vsakim drevesom je tičal policaj, kar je pričalo, da je nekaj „visokih“ suverenov na izprehodu. Med dvanajsto in eno so vladarji kaj radi zahajali v drevored. Obdajal jih je kordon stražnikov, ker se tedaj še nikakor ni bil pozabil Sanda smrtonosni atentat na ruskega državnega svetnika Kotzebueja. Evi Lujizi ni nihče branil vhoda in prav kmalu se je nahajala pod kostanji, katerih je dandanes že veliko padlo, bodisi od viharja, bodisi pod sekiro. Tiste dni je bila rast teh kostanjev še prav ponižna, takrat je bil slavni naš drevored takorekoč ravnokar izlezal iz jajca, če se smemo tako izraziti.

Eva Lujiza ni mogla pozabiti, kar se je bilo zgodilo. Venomer je šepetala predse: „Ta kmet! Da si le upa kaj takega govoriti!“

Nasproti ji prideta dva visokorasla gospoda. Bila sta sicer civilno oblečena, a vendar se jima je poznalo, da sta vojaka. Ker sta bila zavita v plašča, se jima nista dobro videla obraza. Prvi je hodil nekaj naprej ter izpregovoril tuintam kako besedo z drugim. Zadnji je pazil na vsak korak spredaj idočega, in kar videlo se je, kako je lovil vsako besedo, da bi je le ne preslišal. Kazal je največji respekt do onega, ki je počasi, a ponosno korakal pred njim!

„Vedeta se, kakor da sta tujca,“ si je mislila Eva Lujiza, „in zato sta gotovo s kongresa!“

Nato je postala pozorna na ponosno hojo prvega in zapazila je tudi visoko spoštljivost, s katero je drugi ostajal za onim. Kri ji je zalila možgane in pred pogledom ji je hotelo mračno postati!

„To je Metternich! Knez Metternich sam!“ Nihče drugi ni smel s tem ponosom korakati kakor le njen knez Metternich!

Ta hipna misel jo je s silo tirala k njemu, ki je moral biti Metternich. Ko je stala pred njim in je oni nekako strme obstal, jo je obšla deviška sramežljivost. Pogum jo je zapustil in kakor obstreljena golobica je tičala pred neznanecem, ki je odvil svoj obraz izpod plašča ter vprl vanjo historično-krasno svoje oko, pod katerim je svoj čas baje koprnela še celo divno lepa pruska Lujiza!

„Gospica?“ je vprašal prijazno v francoskem jeziku.

„Gospod!“ je zajecljala v istem jeziku.

Iztegnil je roko ter ji vzdignil glavico, da se mu je pod širokim klobukom kakor rdeč cvet prikazal nežni njen obrazek. Zrla sta si iz oči v oči, a on kot izkušen poznavatelj ženske lepote je takoj umel preceniti pikantno rastlinico pred sabo. Eva Lujiza pa ni opazila drugega nego le milobo njegovega pogleda. Zarojilo ji je po glavi: „Take oči more imeti samo knez Metternich!“

Ojačila se je ter vprašala pogumno: „Svetlost ste vendar knez Metternich?“

Rahlo se je zasmel: „Ne, gospica, dasi bi včasih hotel biti na njegovem mestu!“

„Oj, kaka škoda!“ je vzdihnila.

Tu se je obrnil neznanec k svojemu spremljevalcu ter izpregovoril z zapovedujočim glasom: „Volkonski! Poglej po drevoredu, ni li tu svetlost Metternich? In sem ga privedi!“

Volkonski je odhitel, kakor bi ga sapa nesla.

„Včasih bi hotel biti na njegovem mestu!“ Teh besed grofica ni preslišala in takoj je mislila, da je gotovo njen neznanec mož, ki služi pod Metternichom, ki mu je včasih nevoščljiv, kakor so vsi uslužbenci nevoščljivi svojim načelnikom.

„Dokler ne pride Metternich . . .“

„Prosim, knez Metternich!“ se je pikirano vpletla vmes.

„Dokler ne pride knez Metternich, gospica —!“

„Kontesa, prosim, kontesa!“

Ker je vedela, da nima Metternicha pred seboj, ji neznanec ni nič kaj imponiral. Zatorej je od njega zahtevala, kar se ji je spodobilo. Mož se je hotel nekaj razburiti, pa se je ukrotil: galantno je posegel po njeni roki ter jo stisnil pod pazduho.

„Pri božjih nebesih,“ je dejal, „vam je težko ustreči, kontesa! Dokler torej ne pride knez Metternich, privoščite mi čast razgovora, kontesa!“

Vdala se je tej galantno izraženi želji. A ker ni bil knez Metternich, je ni dalje zanimal. Obraza, ki ga Apolon ni mogel krasnejšega imeti, niti opazila ni. Pač pa je opažala, da je vsak, ki sta ga srečala, pozdravil njenega spremljevalca. Segala mu je komaj do rame in zategadelj se ni čudila, ko so izprehajalci obstajali ter gledali za njima. Prišlo ji je na um, da je slavni — danes pravimo slaboglasni — Genz desna roka kneza Metternicha. Takoj si je mislila: „Genz je!“ In hotela je biti ž njim zelo prijazna, ker je bil ravno desna roka njenega Metternicha.

„Kakor vidim, kontesa,“ je izpregovoril spremljevalec, „zelo gorite za našega Metternicha!“

Našega Metternicha! Ti besedici ji nikakor nista bili všeč, a pogoltnila ju je vendar.

„Kdo bi ga ne ljubil!“ je odgovorila ponosno. „Vsaj je vendar največji mož, kar jih živi v Evropi!“

„Največji?“

„Največji in najmogočnejši!“

„Tudi najmogočnejši!“ Neznanec se je dokaj sumljivo, skoraj satirično zasmel.

„Ne smejte se, gospod!“ se je odrezala odločno. „Kdo pa je izgnal korškega roparja iz Evrope, če ne knez Metternich?“

Zopet se je zasmel ter dostavil: „Nekaj zaslug imajo drugi tudi!“

„Kdo neki?“

„Recimo, car Aleksander!“

„Car Aleksander? Kaj pač mislite! Sestra Moli pravi, da je liberalec, a jaz ga tudi iz drugih vzrokov ne ljubim!“

„Bi mi ne hoteli povedati teh vzrokov, kontesa!“

Obstala sta; izpod širokega klobuka so se ji svetile oči kakor razljučenemu ježu.

„Če jih hočete vedeti — ker ima druge ženske rad!“

„Druge ženske“ — se je začudil. „Vraga! odkod to veste, kontesa?“

„Sestra Moli pravi, da tista ženska, tista Krüdenerjeva ni bila kar tako na ruskem dvoru in da je carica imela dostikrat rdeče objokane oči radi nje! Ali ni grdo to, gospod?“

Strupeno so švigali pogledi proti njemu. A gospod se je smejal, da se je vse treslo na njem.

Barbara Julijana baronica Krüdenerjeva, ki je leta poprej s svojimi pietistnimi prismodarijami strašila po Evropi, se je štela v istini med prijateljice Aleksandra Pavloviča. Gotovo je, da to prijateljstvo — ker je bila baronica priznana grda ženska in že tudi precej priletna, ko se je seznanila s carjem — ni imelo ničesar poltnega na sebi.

Spremljevalec Eve Lujize se je torej tresel od smeha. Končno pa je dejal: „Nesrečna baronica Julijana! Ko bi sama čula kaj takega, koliko bi trpela pobožna in priletna ta ženica!“

„Nič, nič ne govorite!“ je čebljala kontesa. „Nekaj je že bilo, sicer bi sestra Moli ne govorila o tem!“

Spremljevalca Eve Lujize ni hotel miniti smeh. Mala grofica je smatrala to za osebno žaljenje in že je hotela vzrasti ter postati nevljudna. V tistem hipu pa je prihitel po drevoredu navzdol knez Volkonski in ž njim je hitel knez Metternich. Obema je skoraj sape zmanjkovalo, tako se jima je mudilo.

Opazil jo je gospod, ki je vodil Evo Lujizo. Glasno je zaklical:

„Tu sem, knez Metternich, tu sem!“

Že na pet korakov je snel knez Metternich klobuk ter se je globoko, prav globoko priklonil.

„Tu sem, knez Metternich,“ je nadaljeval oni milostivo, „in dovolite, svetlost, da vas predstavim največji vaši častilki, kar jih šteje stara Evropa!“

In prav ceremonijozno ju je seznanjal: „Knez Metternich! Kontesa — za Boga, svojega imena mi pa še niste povedali!“

„Eva Lujiza Thurnova!“ je zastokala skoraj nezavestna. Kam je bila vsled svoje lahkomišelnosti zašla! Čemu ni ostala doma pri sestri Moli?

„Torej kontesa Eva Lujiza Thurnova!“

Knez Metternich se je viteško priklonil rekoč:

„Premilostivi ste, veličanstvo!“

Veličanstvo! Kakor da je treščilo v njo, tako jo je presunila ta beseda. Kje je imela oči? Bog jo je bil udaril s slepoto! Bil je sam car Aleksander in njo je vodil pod pazduho s sabo! Njo, neznančno Evo Lujizo Thurnovo! Počastil jo je s svojo ljubeznivostjo, s prijazno cesarsko svojo besedo! In ona? Pripovedovala mu je reči, kakršnih ni še nikdar čulo njegovo cesarsko uho! V strogo monarhovskem duhu vzgojena kontesa se je od globokega in resničnega kesanja vsa potila! V hipu je ležala na kolenih pred njim, poljubovala mu belo roko ter jo močila s solzami. Zaihtela je:

„Odpustite, veličanstvo!“

Takoj jo je car Aleksander vzdignil in bil je toliko galanten, da ji je z lastno roko očedil obleko, ki se ji je bila pri klečanju nekaj zamazala. Sklonil se je, ji poljubil rdeče lice ter izpregovoril:

„Da se kmalu zopet vidiva, ljuba Eva Lujiza!“

Nato je odšel. Ljubi Evi Lujizi pa se je videlo, da je v nebesih! Med tem so jo bili doma pogrešali in vse stanovanje so razbrskali za njo. Že se jih je prijemala skrb, da se ni morda pripetila kaka nesreča. Okoli ene se je začulo pred hišo šumenje. Kontesa Moli odpre okno, da vidi, kaj je. To šumenje je spravljala v zvezo s svojo sestro.

Ni se motila. Spodaj v ulici je tičala Eva Lujiza v tolpi starih in mladih diplomatov. Med njimi je bil tudi knez Metternich. Njena sestra se je z velikim pogumom na vse strani razgovarjala in obilo je bilo glasnega vika in smeha. Pri slovesu so si stiskali roke, kakor da so stari in najboljši znanci.

Tako se je vpeljala kontesa Eva Lujiza na ljubljanski kongres.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

Jaz vem . . .

Naj tvoje sokolje oko
zre še tako hladno in smelo,
naj laže! — ah, jaz vem, kako
v nočeh te srce je bolelo!

Jaz vem, da v spominu na mé,
v spominu na sanje razsute
bodočnosti slutiš gorje,
življenja neskončne minute!

Vida.

Poljub.

Poljublja solnčni žarek In vliva mu življenje
na vrtu rožni cvet — poljub in vlije smrt —
poljublja hladna rosa ko hladna slana pride
ga v tihi noči spet . . . poljubljat rož na vrt! —

M. P. Nataša.

Janez Trdina.

Avtobiografska pisma.

Prijavlja dr. Fr. Derganc.

(Dalje.)

esto se Nemcem ne posrečijo niti prozaični spisi, prevodi tujih pesnikov pa jim šepljejo navadno na obe nogi. Kako okorno, štorasto in prisiljeno je preložil n. pr. Voss Homerja, in vendar ga devlje nemška kritika skoro med klasike! Dobro prelagati znajo samo Slovani, posebno Rusi. — Valterja Scotta so mi priporočali za branje mnogi dijaki in celo duhovniki. Jel sem ga čitati, ali čim dalje sem prišel, tem bolj se mi je zdehalo. Dejanja se vrši v njegovih romanih jako malo, strašno obširno pa se popisujejo pušči kraji škotski in običaji davnih časov, ki me niso mogli zanimati. Valterja Scotta sem se kmalu naveličal. Začel sem se baviti z drugim angleškim romanopiscem, z Bulverjem, ki mi se je tako prikupil, da sem bral nekatere povesti njegove po večkrat. Najbolj me je zanimal njegov Kliford. Še v sanjah so se mi včasi prikazali glavni junaki tega romana: dolgi Ned, sleparski modrijan Tomlinson, ljubka Lucija in seveda tudi viteški lopov Kliford sam! Bulver zna bralca ne le kratkočasiti, ampak tudi poučevati in vzbujati v njem blaga čuvstva, v njegovih spisih se ne nahaja nič pohujšljivega.

Z orijentskim slovstvom sem se v gimnaziji le slabo seznanil, še manje pa sprijaznil. „Tisoč in ena noč“ se je mnogo čitala in se čita še danes in se bo čitala še čez sto in dvesto let. Za moje mladosti jo je moral čitati vsak, kdor se je prišteval med višjo inteligencijo. V naše narodne bajke in pripovedke sem bil jaz že od nekdaj ves zaljubljen, zato je res kaj čudno, da me tisoč in ena noč ni mogla nič posebno ugreti in zamikati. Na čitanje sem se moral skoro siliti. Ori-jentska fantazija ima nekaj v sebi, kar se studi mojemu duhu in srcu. Zdi se mi preveč osladna in omledna, preveč pohotna in poltena. Prave idealnosti in preproste nedolžnosti v njenih plodih ne išči.

Moj kratki pregled tujih slovstev izpričuje, da sem poznal že v svoji rani mladosti mnoge literarne prvake germanskih in roman-skih narodov. To čitanje mi je gotovo mnogo koristilo, ker mi je

popolnilo izobraženje in mi razširilo na daleč duševno obzorje. Tem tujcem moram biti torej hvaležen. Ali vesel ponos me navdaja, da je dva glavna duševna velikana, ki sta najdražja mojemu srcu, rodila slovanska, ne pa inorodna zemlja. Bolj nego Schillerja in Rousseaua, Shakespeara in Goetheja, Cervantesa in Danteja čislam in častim, ljubim in obožavam jaz našega nesrečnega Franceta Prešerna in skromnega prebivalca Jasne poljane, srečnega Rusa Leva Tolstojca ali bolj pravilno Leva Tolstega. Ta dva naša vzornika dokazujeta, da je naš narod že dozdej silno napredoval, in nam dajeta trdno poročstvo in verno jamstvo, da ga čaka še veliko večja, svetlejša in slavnejša bodočnost.

Leto 1848. ostane za vse veke znamenito v zgodovini velike Avstrije in tudi našega nevelikega naroda. Marčni prevrat je našel podložnike habsburške dinastije povse nepripravljene. Njih omikani ljudje so mislili, da žive v srečni državi, kajti so smatrali nje vse-mogočnega ministra Metternicha za ideal politične modrosti. Zdaj pa so zvedeli za gotovo, da je bil on glavni vzrok in krivec duševne revščine, v kateri je ždelo in životarilo naše cesarstvo. Polotila se jih je silna jeza na pobeglega ministra. Čul si ga preklinjati na vseh trgih in ulicah, v vseh kavarnah in gostilnicah. Brošure „Fürst Mitternacht“ (Metternich) se je zvedlo v Ljubljani en sam dan več sto izvodov. Leto 1848. nam je prineslo ustavo, svobodo tiska, osvobojenje kmetov tlačanov in na papirju celo ravnopravnost vseh narodov in jezikov in še marsikaj drugega. V Ljubljani je vladala tolika politična nevednost, da je po splošnem mnenju poznal v vsem mestu edini doktor Ahačič bistvo in pomen ustavnega življenja.

Ali Ljubljančani se od kraja niso dosti brigali za ustavo; bili so vsi srečni, da so dobili narodno stražo („Nationalgarde“), da so se mogli zdaj i odrasli možje igrati vojake. Sedmo- in osmošolci pa so si smeli osnovati še posebej „akademično legijo“. Ker sem pohajal takrat šele šesto šolo, se nisem mogel uvrstiti v to slavno legijo, moral sem se zadovoljiti z narodnim stražarstvom. Dejali so me ne vem več v katero kompanijo. Stanoval sem v Šentpeterskem predmestju. Naša stotnija se je pripravljala na boj z Vodmotčani in drugimi bližnjimi kmeti, ki so se bili sprli z meščani radi mitnic in tudi s svojim župnikom radi nekih neporavnanih računov. Naš stotnik pošlje zvečer mene in mojega prijatelja Blaža na stražo med kasarno in Ljubljano, z naznanilom, da naju da zameniti („oblezati“) črez dve uri. Nastopila je krasna, gorka noč. Svetila je na jasnem nebu polna luna, ki je začela kmalu mrkati. Midva sva jo opazovala

vsa zamaknjena in se pomenkovala o sporu med kmeti in meščani. Nama se je zdelo, da je kmetiška nejevolja pravična, in spomnila sva se, da sva tudi midva kmetiškega rodu. Sklenila sva, da se zoper kmete, najine brate, ne bova bojevala. Dve uri pretečeta, ali nihče ne pride, da bi naju zamenil. Naš stotnik je sedel v krčmi, se napil in naju pozabil. Čakala sva še kako uro, potem pa šla domov spat. V taki narodni straži nisva hotela več služiti. Bila sva torej dezerterja, ali sva ostala brez kazni že zato, ker naju ni nihče pogrešil. Zapisnik naše stotnije se je bil nekamo izgubil! Ta bedasta komedija narodnega stražarstva in legijonarstva je trajala le predolgo za premnoge meščane in dijake, ki so često vso noč pijančevali in zapravljali denar, po dnevu pa spali ali pa brez dela pohajkovali in politizirali. Več dijakov je radi tega nereda izgubilo leto, drugi pa so obesili učenje na kljuko in se zapisali v vojake. Rokodelci so zabredli domalega vsi v dolgove. —

Od konca je vladal i pod ustavo nemški duh v Ljubljani, na Gradu je vihrala nemška zastava! Nemščina se je bahato šopirila tudi v narodni straži. Šele, ko so se vrnil nekateri slovenski akademiki iz Gradca in z Dunaja in poučevali v reduti z javnimi govori ponemčeno našo gospodo, so jeli Ljubljančani spoznavati, da njih nemščina ni domača in samonikla, nego posiljeno zelje, katero jim je skuhala birokracija. Ali ta preobrat se je razvijal jako medlo in polagano. Rodila se je resda slovenska stranka, ali duh ji je bil še grozno kilav, dolgo se ni drznila, da bi nastopala samozavestno z moškim pogumom. To je strašno bolelo mene in nekatere druge dijake višjih razredov. Zbralo se nas je sedem v mojem stanovanju. Dogovarjali smo se, kako bi se dala osnovati narodna propaganda. Po dolgem pomenku smo vzdignili prste in prisegli, da mora vsak nas pridobiti vsaj sedem privržencev narodni stranki, tej sedmoricu pa bi se zabičalo, da mora i vsak njen ud isto tako pomnožiti našo stranko za sedem novih rodoljubov, ki bi potem propagando po istem potu in načinu nadaljevali. Za tri vem, da smo to „prisego“ pošteno izpolnili. Eden je bil Janez Božič, ki je stopil pozneje v duhovniški stan in je kot urednik celovškega „Slovenca“ vestno in uspešno budil koroške Slovence iz mrtvila. Isti stan si je izvolil drugi ud naše zarotne družbe. M e s a r, slavni ustanovnik gorenjskih mlekaren, ki je pa širil med župljani tudi narodno zavest. Tretji pa sem bil, to smem reči brez bahanja, jaz.

Lotil sem se dela precej drugi dan. Jel sem zbirati mlajše dijake, ki so stanovali z mano, ter jim oznanjeval narodni evangelij.

Pridobil sem jih za slovenstvo brez velikega truda, istotako sina svoje gospodinje, ki je bil krojač. Nekaj pozneje je pristopil odločno k naši vojski Vekoslav, brat moje Radoslave. Ti uspehi so me ujunačili, da sem se lotil celo svojega hišnega gospodarja. Ali pri njem je moja kosa zadela ob kamen. Ozmerjal me je kakor psa in zapodil. Ta nezgoda pa me nikakor ni prestrašila. Narodna propaganda mi je postala sport in najmilejša zabava. Izvrševal sem jo ne le kot dijak v Ljubljani in kot akademik na Dunaju, ampak tudi z isto gorečnostjo še pozneje, ko sem bil že potrjen za profesorja. O počitnicah sem popotoval po hrvatski in včasih tudi po slovenski zemlji. V gostilnicah, včasih tudi na potu, je bilo dovolj prilike, da sem nagovarjal svoje rojake, stopiti pod našo dično narodno zastavo. Pridobil sem si v tem poslu precej veliko prakso. Najlaglje sem navdušil za slovenstvo nepokvarjene dijake spodnje gimnazije. Prav radi so me poslušali in mi verjeli tudi rokodelci kmetiškega rodu. Celó pri pravih kmetih sem doživel večkrat kak uspeh. Več fantov sem vnel v Mengšu, dva ali tri pri Blejskem jezeru. V mestih se vnamajo za narodno idejo najprej prosti obrtniki, n. pr. branjevci, kramarji i. t. d. Meščane pa je težko pregovoriti, ker so precej napuhnjeni. Govori se pri njih često: Kaj, ta človek nas hoče učiti, ki nima niti svoje hiše?! „Purgarje“ naše bi moral obdelovati za narod kak slovenski bogatin. Njega bi drage volje poslušali in mu verjeli. Lotiti se krčmarjev, je jalov posel. Oni kriče na vsa usta: Dober je vsak denar, naj bo slovenski ali nemški ali turški. Ali krčmarjeve hčerke osvojiš za slovenstvo brez težave s prijazno in ugodljivo besedo. Istotako gospodične, katerih oče je uradnik ali učitelj. Uradnikov samih pa ne dobiš za našo stranko nikoli, ako nisi njih predstojnik ali kak višji dostojanstvenik. V šesti šoli sem mislil, da mi med součenci ne more izpodleteti. Povedal sem jim svoj propagatorski program. Nekateri so mi prikimavali in odobravalí mojo namero, ali se niso dali pregovoriti, da bi mi pomagali in propagando dalje širili. Drugi pa so se mi posmehovali in mi pro-rokovali, da me bodo iz šole zapodili ali pa še zaprli, kajti je politična agitacija prepovedana. O svojih sošolcih sem gojil prej pre-dobro mnenje. Leto 1848. jih je le toliko predramilo, da so se zavedali za Slovence in se niso sramovali svojega jezika in svoje narodnosti. Ali ostali so mlačni sinovi — matere Slovenije, svoje krvi zanjó ne bi bili radi prelivali. Navdušeni narodnjaki so bili samo tisti, ki so ljubili dom in rod že pred marčnim prevratom leta 1848. Pridružil se jim je edini Teršinar, ki je prišel v sedmo šolo

iz Novega mesta in je prinesel s sabo hrvatsko surko in ognjevite hrvatske bojne pesmi „davorije“. Surko si je omislilo potem še več drugih dijakov. Začele so se prikazovati na mladih glavah tudi rdeče kape naših hrvatskih in srbskih bratov.

Bleiweis in drugi naši prvaki so osnovali v Ljubljani „Slovensko društvo“, ki je imelo v najetih prostorih svojo elegantno čitalnico. V njej so ležali na mizi mnogi slovanski in nemški časniki. Leta 1848. so jeli izhajati v naši stolnici poleg „Novic“ še drugi listi. Najbolj je zaslovela in se prebirala „Slovenija“, ki jo je urejeval prav spretno Cigale, dokler ga ni poklicala vlada na Dunaj za prevodnika državnih zakonov. Malavašič je začel izdajati „Pravega Slovenca“, ki se pa ni dosti priljubil, Navratil pa svojega „Vedeža“, ki je bil jako prikladen za učence nižjih razredov; bralce je seznanjal kaj rad s hrvatskim jezikom in narodom. „Slovensko društvo“ si je naročilo tudi hrvatskih in čeških in seveda i nemških novin. Hotelo je prirejati javne zabave za ude in povabljene neude, da bi se budil ž njimi in razširjal narodni duh. To društvo je dovolilo i nam dijakom, da smo smeli hoditi čitat novine in časopise v čitalnico. Ali s to dobroto smo se okoristili skoraj le starejši, predmarčni rodoljubi, drugi součenci so hodili po večini rajši pit in kvartat v krčme ali pa se igrat vojake v narodni straži, nekateri so imeli že tudi ljubice.

V čitalnici „Slovenskega društva“ sem se seznanil z vsemi narodnimi prvaki in pisatelji, z očetom Bleiweisom, urednikom „Novic“, z Dežmanom, Tomanom, Navratilom, Jeranom, Potočnikom in dr. Posebno me je zanimal Dežman, ker je po odhodu Cigaletovem prevzel uredništvo „Slovenije“ in pokazal za ta posel dosti znanja in spretnosti. Ta list je ostal i v njegovih rokah energičen zagovornik naših narodnih pravic. Jako prijazen se mi je zdel žali Toman, ki je takrat slovel za dobrega pesnika. Dežman je prav rad in često ž njim občeval in je na neki društveni zabavi deklamiral njegovo pesem o srcu, ki „kaj da je, samó ne vé“. Pozneje pa se je ž njim sprl in ga strašno črtil in obrekoval, menda zato, ker si je znal pridobiti povsod več popularnosti nego on. Flejšmana je čitalnica nujno potrebovala za svoje zabave, ker je bil dober pevec, pa tudi skladatelj in včasi celo — pesnik. Njegov stari napev ima Prešernova „Luna sije“. V čitalnici je zlagal včasi, če je bil sam, kako pesem. V njej se je rodila tista: „Dolenjka je piške prodala, se podala na pot — Jo spremlja 'z kasarne en beli gospod“ i. t. d. Flejšman ni pohajal nikoli gimnazije. Iz glavne šole je šel za učitelja na deželo.

Ker je bil preveč zaljubljen v cerkvene pevke, je moral to službo pustiti. Tako so mi pravili o njem znanci; če je res ali ne, ne morem ni potrditi ni zanikati. Vrnivši se v Ljubljano, je učil po hišah glasbo in si pridobil v tej stroki prav dober sloves. Občeč vedno z omikano gospodo, si je prisvojil brzo in spretno njeno vedenje in govorjenje, tudi je o prostem času pridno čital knjige in časopise, slovenske in nemške. Družil se je mnogo i s Prešernom, o katerem mi je povedal pozneje marsikatero anekdoto. Kdor se je razgovarjal ž njim dalje časa, je moral misliti, da je hodil Fleišman ne le v glavne, ampak tudi v latinske ali pa še v višje šole, kajti je kazal znatno izobraženost in sodil bistroumno o vseh rečeh javnega življenja. Meni je sam priznal, da se je naučil v šoli prav malo koristnega; izobrazilo ga je šele občevanje s svetom in čitanje. Pesmi svoje je zlagal po sluhu. Njegovi jambi, trohaji in daktili so bili prav dobri, dasi ni razumel, kaj pomenijo te besede, ker ni poznal metričnih pravil. To sem že omenil, da sem se v čitalnici seznanil z vrlim narodnjakom Ivanom Navratilom. Ta mož je govoril in pisal prekrasno slovenščino in je obogatil naše slovstvo tudi z lepimi spisi. Rojaki njegovi ga zdaj ne čislajo tako, kakor je zaslužil. Navratil je pravi začetnik in oče olikane slovenske konverzacije. Drugi naši prvaki, Bleiweis, Dežman, Toman itd., so se pogovarjali med sabo vedno po nemški; v čitalnici sem slišal več tujih nego domačih glasov. Če je kak izobražen domoljub tudi slovenski govoril, je rabil svoje domače narečje, ki je bilo polno germanizmov in lokalizmov. Navratil nam je prvi dal zgled, kako se morajo pomenkovati po slovenski. naši gospodje in naše gospe in gospodične. Govoril je čisto pismeno slovenščino, ki mu je tekla gladko in sladko, da se ga človek nikdar ni naveličal poslušati. Med mladino je našel Navratil kmalu nekoliko posnemalcev.

(Dalje v prihodnjem letniku.)

Zimska noč.

Golobica — zimska noč
bela krila je razpregla,
skozi okno perotnica
njena mi na ramo segla.

Sije, sije — blizu, daleč,
kot je svet širok in dolg —
v nje blestenju bi izginil,
črna točka, kakor volk.

Oton Zupančič.

Marko.

1.

Splaši se iz sanj pretežkih
 Marko, suženj velikaški,
 raz ležišče plane trdo . . .
 Bog, še spanje ni mu mirno! . . .
 Kak tesnobno mu je v duši,
 kak srce mu bije burno . . .
 Sanja težka: v stolp temotni
 so ga vrgli . . . brez vse krivde . . .
 sikajo krog njega zmije . . .
 In sedi tam in premišlja . . .
 Težke ure, temne ure
 zamračile so mu dušo . . .
 in nikoder žarkov solnca . . .
 Splaši se iz spanca Marko,
 raz ležišče plane trdo . . .
 Bog, še spanje ni mu mirno!

2.

Šuma, šuma tisočletna,
 Marku znanka si vsakdanja!
 Hrasti silni ga poznajo,
 govorijo mu o vihrach,
 ki jih streti niso mogle . . .
 In poznajo starodavne
 bukve ga in jelke vitke,
 šepetajo njih vrhovi
 o življenju mu, o smrti,
 o vstajenju, o ljubezni,
 o vseh tajnah neumljivih:
 sluša Marko, — razumeva!
 Šuma, šuma tisočletna!

Čuj sekire udarce krepke!
 In ječe pod njimi debela . . .
 plače, plače Marku duša . . .

In skoz šumo tisočletno
plava pesmi glas otožen :

„Šuma, šuma tisočletna,
tiho sanjaš v pestri dan . . .
Ali kdo na celem svetu
pač je znalec tvojih sanj? . . .
Kdo pozna usodo mojo,
kdo jo razumeti če? . . .
K tlom življenje klone glavo,
a ponosno je srce . . .“

Čuj sekire udarce krepke!
In ječe pod njimi debela . . .
plače, plače Marku duša . . .

3.

Skozi šumo tisočletno
vztrepetali so glasovi
tihe sreče in pokoja,
vztrepetali so glasovi
vere sladke v mir brezkončni
po trpljenja urah težkih,
vztrepetali kakor rosa
v pomladanskem solncu zlatem,
kot zvonovi v tihi večer
trepetajo nad krajino . . .
In šumeli pesem silno
so vrhovi tisočletni
o pramoči stvarstva vsega,
o ljubezni vsetvoreči,
ki najmanjši prah s svetovi
druži v delo večnodivno . . .
Trepetali so glasovi
skozi šumo tisočletno . . .

Odpočiva v senci Marko,
sluša, sluša, — razumeva : . . .
In potih kakor v sanjah
pesemco si peva Marko :

„Sreče žar in blesk bogastva
in ljubezni božji dar,
vse imate v meri polni —
nas sirot vam nič ni mar!

Brez skrbi kdaj pač je ljubil
še na zemlji siromak? . . .
Kdor obsipan ni z darovi,
krije mu življenje mrak . . .

Vi kupujete ljubezen,
ali v srcih ne gori . . .
Nam zakrivati je čuvstva —
ali v srcih plameni . . .“

In potih kakor v sanjah,
čuj! odpeva Marku šuma . . .
ali njemu plače duša . . .

4.

Tamkaj zunaj daleč, daleč
valovijo polja zlata,
ljubi solnce jih rumeno . . .
Tamkaj zunaj daleč, daleč
stekajo se vode silne,
ladije na njih srebrne
plavajo za srečo daljno . . .
Tamkaj zunaj daleč, daleč
ko golobčki beli v vsemir
gradov dviga se množica,
sreča, radost v njih kraljuje . . .
Tamkaj zunaj . . . Marku v šumi
so potekla leta mlada
brez radosti in brez sreče . . .
Šuma mu je tovaršica
zvesti sodrug solnce večno . . .
V mah odložil je sekiro,
misel težka porodila
se v njegovi duši mračni,
misel težka vztrepetala

je v njegovem srcu hipno,
v melodijo se izlila:
„Da zapalim ogenj v šumi,
kadar jo zaziblje san,
razžarelo bi obzorje
kot v puščavi vroči dan . . .

Kot kresnice v noči majski
iskre v les bi švigale,
hraste, bukve tisočletne
v velik kres zažigale . . .

Debla silna bi ječala,
v trušču treskala ob tla,
kakor zmiije bi stoglave
plamen sikal do neba.

Hej, ta hip presenetljivi
bi oznanjal tisti dan,
kadar s svojega prestola
zruši zadnji se tiran . . .“

Tamkaj zunaj daleč, daleč
valovijo polja zlata . . .
valovi po žilah Marku . . .

5.

Potemnele so višave
v sive dalje . . . skril se dan je
za oblakov val grozeči . . .
Šumo, šumo tisočletno
groza je za hip objela,
in kot bilka sred poljane,
kakor jagned osamela,
kakor dete vztrepetala
šuma v temne je daljave . . .
In zapela veličastno
vihra v mračne je lesove,
spremil jo je blisk žareči . . .
In hrastovi tisočletni
so ječali liki deca,

klanjali so sive glave,
 glave sive, ponosite . . .
 Ali' čuj! — skoz viхро besno
 čuj sekire udarce težke!
 Marko, Marko ne počiva,
 Marko vihre se ne plaši
 in ne plače dnes mu duša . . .
 Kot iz srca globočine
 bi mu vrela pesem silna.
 Marko sluša zvoke divje:
 hej, to pesem je njegova!
 In zvenijo udarci težki,
 v skladnost divno družijo pesem
 dela s spevom se narave . . .
 Čuj! zahreščal hrast je silni . . .
 utihnili udarci težki . . .
 tiho Marko je zastokal . . .
 Vihra poje veličastno
 skoz lesove mračne, trudne,
 a nič več ne speva Marko . . .
 Šuma, šuma tisočletna
 poje pesem mu pogrebno . . .

Vekoslav Spindler.

Drevo v mrazu.

Kličesh, drevo, mladoletja?
 Cvetja, petja z drhtečimi
 prsti, v mrazove prosečimi
 kličesh, drevo?

Prosiš, srce, razodetja?
 Hočesh razvnetja ponosnega?
 Dvoma dovolj neizprosnega
 ti je, srcé?

Stoj, kot drevo brez zavetja!
 Višje si, bolj te pretresa vihar,
 višje si, bližji nebeški ti žar,
 dalj gre oko . . .

Oton Zupančič.

Četrť stoletja slovenskemu slovstvu na braniku.

K petindvajsetletnici „Ljubljanskega Zvona“.

Spisal dr. Jos. Tominšek.

(Konec.)

Leto 1891. pomeni v zgodovini Ljublj. Zvona — kako bi rekel? — neke vrste generalno čiščenje. — V zadnjih letih so Zvon napadali in napadali so njegova načela mnogo bolj, nego bi se sklepalo iz naše razprave, ki le registruje, in sicer le tiste napade, na katere se je Zvon sam kolikor toliko odzval; nasprotnikom ni bilo niti všeč, da se je odzival tako redko. Umljivo pa je tudi, da se je med Zvonovci nabralo tekom let toliko gneva, da je moral enkrat izbruhniti. Uredništvo je bilo konec preteklega leta vzkliknilo, da naj ostane Zvon tak, kakršen je, ali pa ga naj sploh ne bo. Res! Moralo se je iti naprej, ker nazaj iti je bilo Zvonu nemogoče, sicer bi ne bil več Zvon. Namesto tihega potrpevanja je kar zagrmelo in ploha se je ulila; Zvon to leto ni korakal, ampak je sunkoma skočil naprej. Energija, s katero se je to vršilo, je bila za njegovo dostojanstvo morda prevelika, a kdor je čital vse napade iz nasprotnega tabora, ta razume, da je sicer ubrani Zvon enkrat bil v plat zvona.

V to svrhu pa je dobil Zvon novo gonilno moč; odstopil je njegov desetletni urednik in vestni oskrbnik ter pravi utemeljitelj, Fr. Levec, in odgovorni urednik je postal dr. I. Tavčar. Uprava je prešla na „Narodno tiskarno“, tiskovne korekture in tekoče uredniške posle sta prevzela Jos. Cimperman in A. Funtek, a izdajatelj je bil J. Kersnik. (Gl. obvestilo na str. 55. in platnice 1. štev.) Zavrelo je v listu . . . O programu se celo leto nič ne govori; saj je vsaka številka pričala o starem programu, a njega zunanji znak je bil boj. Treba mi je le omeniti dr. Tavčarjevo obširno, času primerno povest iz prihodnjih dob: „4000“. Ta povest je bila hud obračun, tudi prehud, a duhovit. Doslej so bili nasprotniki napadali, a zdaj so se pričeli braniti (gl. R. K. IV. 115 idd.),

in sicer pozneje poskusno z istim orožjem (pod naslovom „Silvestrova noč v Narodni tiskarni“) — Tudi drugi pisatelji — sotrudnikov je to leto 226 — so se često kretali prav bojevito; n. pr. Aškerc s svojo mrzko alegorijo „Pegaz in osel“ (str. 192.), a tudi Opeka, ki v lepi pesmi zagovarja pravico, peti o ljubezni. Eno kitico moramo posneti:

„Samo ljubezni naj ne pojem zlate,
možje, jaz vem, odkod leta odmev!
Ljubezni čiste, vzorne ne poznate,
ljubezen bratovsko vi k tlom teptate,
zato bi vest prebujal vam nje spev.“

Poezija je to leto sploh mnogo; nova pesnika sta med drugimi Robida in Gangl, izmed prejšnjih sodelujejo zlasti Aškerc, Funtek, Cimperman, Medved. — Zaradi aktualnosti še omenjam, da je na strani 191. oklic za prispevke za Prešernov spomenik.

V nastopnem letu (1892.) — 239 sotrudnikov — pa se je po preteklem bojevitem kri vsem nekaj pomirila. Z Rimskim Katolikom se niso več spogledovali, dasi se je ta še včasih dotaknil Zvona in Zvonovcev; a tudi R. K. je pisal v poznejših letnikih bolj ublaženo. — Pesništva je to leto v Zvonu zopet veliko (Aškerc, Funtek, Robida, Opeka, Gangl, Medved), s čimer se urednik ponaša; med povestničarji nastopa R. Murnik s svojim „Signor Giannino“. — Na površje so prišla tudi važna vprašanja, ki so zanimala vse: estetiška načela, ki jih navadno označujemo z nasprotništvom med „starimi in mladimi“. Mladi so vstajali, ko jim je burja l. 1891. pomedla pot, a do očitnega boja in razpora ni prišlo; direktno sodbo o „mladih“ je leta 1892. izrekel Luka Jeran v „Zgodnji Danici“ (1892, 96): „Z mnogih krajev na Slovenskem naznanjajo, da je ni hiše, v kateri bi „influenca“ ne bila razsajala več ali manj. Šiba Božja je očitna. V taki splošni revii pa nekateri dijaki višjih šol ne vedo boljšega, razun da so začeli prav prikupljivo pisariti o počutni ljubezni in ponočevanju. Ti že blezo niso lačni. Uboga mladina!“ Tako se je pisalo leta 1892.

Tudi leto 1893. se je završilo mirno; vztrajanje pri programu se je v „Vabilu“ zopet naglašalo, pa z važno obljubo za prihodnje leto, da bode Zvon, „ustrezaje željam svojih naročnikov v vsakem zvezku priobčeval vsaj po tri spise pripovedne vsebine“. S tem se je Zvon odzval občnemu mnenju širšega občinstva, ki se mu je Zvon že od nekdanj priljubil zlasti zaradi takih spisov. Ti pa so leta 1891. zaradi obširne satire stopili zelo v ozadje in l. 1892.

je bilo pripovedništvo tudi precej skromno. A leta 1893. so bili objavljeni sploh samo štiri pripovedni spisi, izmed katerih Stritarjeva „Olga“ kot tak skoraj ne hodi v poštev; izmed ostalih je pač silno ugajala Kersnikova „Jara gospoda“, a „Abadon“, globoko umišljena dr. Mencingerjeva „bajka za starce“, je bila samo za fine okusnike; in spisi kakor Šubičev „Pogubni malik sveta“ so bili še manj za „čitajoče občinstvo“. — Ta nedostatek je Zvonu škodoval; tako je umevna omenjena urednikova obluba.

Od leta 1893. se število in imenik sotrudnikov nič več ne navajata; izmed njih sta to leto Opeka in Medved zapustila Zvon; a došel je Cankar; Cimperman je umrl, Stritar se prične poslavljati v lepi zbirki „Večerna“ (322):

„Moj narod, ki sem ljubil te tako,
pozdrav moj sprejmi in moje slovo?“

Leta 1894. je Zvon — uredil dr. I. Tavčar, izdajatelj J. Kersnik — res izpolnil svojo oblubo glede pripovedništva; prinesel je obširne čitljive spise Kersnika („Očetov greh“), dr. Tavčarja („V Zali“), Funtka („Rokopis“) in več manjših spisov. Uspehi je bil čuten; konec leta je v „Vabilu“ čez dolgo časa zopet zabeleženo „rastoče število naročnikov“. — Ti spisi so glede pripovedništva zadnja postojanka v tradiciji osemdesetih let; a literarno podnebje je od leta 1890.—93. postalo drugo. V mladem naraščaju je vse vrelo in v podlistkih dnevnikov je že marsikaj prekipelo. V tej soparici so otemnele zasluge mož, ki so tekom zadnjega desetletja povzdignili slovstvo na nepričakovano visoko stopinjo; ker je bilo slovstvo z jezikom vred popolnoma osigurano, čutili so se tisti, ki so videli le uspehe, a niso doživeli bojev in truda, docela varne na doseženi višini, za seboj so videli le meglo, a mikale so jih nove višave... In preobrat se je vršil za enkrat še na tihem, a tako radikalno, da se povestništvo — ki je bilo od nekdanj glavni steber Zvonu — v slogu leta 1894. nadaljuje pravzaprav šele po preteku desetih let, namreč v tekočem letu: leta 1905.; kajpada je po preteku teh burnih let slog isti in vendar ni isti.

Stritar, iz daljave motreč naše slovstvene pojave, je prvi, še istega leta 1894., javno konstatoval v lepem članku z značilnim naslovom „Nova pota“ (329, 395), kaj se vrši; naturalizem, ki ga je bil, kakor smo slišali, označeval že pred leti, je trkal pri

nas z obema pestema na vrata; živelj so tedaj in duhoviti tisti „navihanci“, ki jih je Murnik kot napol kratkohlačnike portretoval tako imenitno. V Cankarjevi črtici „Morála“ (670) vidimo predstražo in slišimo glasnika nastopajoče bojevite čete tistih pisateljev, ki so na trdnem temelju, sezidanem od prednikov, mogli naglašati le veljavo tudi našega slovstva kot takega, služeečega umetnosti in človeštvu, povzdignjenega nad dotedanje vsakdanje potrebe. Odslej pisateljevanje ni bilo več skoraj edino le „narodno delo“, ampak delo kakor vsako drugo, ki se ceni ali ne ceni kot tako. To je imenitno znamenje, ker kaže, da je naše slovstvo postalo samostojna gospodinja, ki ji nima nihče nič zapovedovati. — A naš narod se samostojnosti tudi v tem oziru dolgo ni mogel privaditi. Privadil se je je tem teže, ker je gospodinja izprva pometala z vsem starim in ni zapazila, da je bilo med smeti v vihravi naglici vrženih tudi mnogo dragocenosti, ki jih je bilo pozneje treba izkopavati. Vprav Zvonu gre neovrgljiva zasluga za to, da je mogla vznikniti slovenska „moderna“; tako lahko imenujemo novo smer v slovstvu, ki so jo kmalu krstili „novo strujo“, beseda, ki pomenja zdaj povsod program brezobzirnega „naprej“. Zvon sam je dal novi struji svoje meso in kri; krvavel je tudi, ker je tisti brezozirni „naprej“ podiral vse, kar je bilo zadaj, tudi če je bilo Zvonovo; krvavel je, a ni izkrvavel.

Leta 1895. je potres prerušil Ljubljano. Stritar je zapel v Zvonu svojo pesem „Dies irae, dies illa“, a njegov vzklík: „Iz razvalin življenje novo klije“ nanašamo zdaj lahko tudi na slovstvo. — Zvon je doživel hud potres; odstopilo je celo uredništvo (gl. str. 64.), utihnilj so doslej zvesti povestničarji, le dr. Zbašnik in Kostonjevec vežeta prejšnjo in sedanjo dobo, izmed pesnikov pa zlasti Aškerc (tudi Resman); izmed novih se pridno oglašá Meško („Carmen“).

Uredništvo je prevzel prof. V. Bežek, ki si je (gl. str. 128., 456.) za pesniškega sourednika pridobil Aškercá. — In zdaj se je pričelo! Urednik Bežek je posegal pro domo sam (to je oznanil na platn. 2. št.) z direktno besedo toliko vmes, da je na platnicah letnikov 1894—99 natisnjenega najmanj toliko uredniškega gradiva kakor v vseh ostalih letnikih. Že l. 1895. se razpravlja na platnicah II. šte. obširno o programu; res pravi, da „ima Zvon že zdavna utrjen, čvrst program, ki se ga je le treba tesno okleniti“; toliko ga hoče interpretovati po svoje, da bo odkazal v Zvonu leposlovju še širše meje, a znanstvu le, če se obleče v poljudno, leposlovno obleko. — Kakor

bomo videli, se je i on i njegov naslednik Aškerc oklenil posebno tega drugega dela programa. Nadalje javlja, da bo suhoparnemu filologovanju branil pot v list; izvršitev tega načrta se mu je zato olajšala, ker je glavni zalagatelj, dr. Oblak, drugo leto umrl in ker je Bežek, sam izboren filolog, tudi samemu sebi lahko zaprl filološki vir. — Naposled se je tudi namenil, pridobivati nazaj starejše sodelavce.

Leta 1895. je Aškerc (str. 65.) zapel „Minil Pegazov je čas“ in je s to opasno ironijo izpovedal, da je napočil nov čas za pesnike. — V prozi pa sta vtisnila celemu letniku pečat Murnik s svojim „Grogom“ in Stritar z „Dunajskimi pismi“. Kadar čitam obeh deli, vedno se mi zdi, kakor da bi imeli isto tendenco. Murnik stoji med „novimi talenti“, ki jih hvali tudi Stritar (str. 425.); pohvalil ga je tudi urednik na platnicah 12. številke. Murnik piše tako, kakor so zahtevala pravila mladih — pa vendar! Kako brije norce iz nove struje, kako persiflira tisto tedaj in potem še nekaj let moderno, do laska natančno opisovanje predmetov in položajev, telesnih in duševnih! Na strani 131. kliče n. pr. Muzo na pomoč, da bo mogel — tistega barončka prav opisati; na strani 364. govori o „duševni anatomiji“ realistov i. t. d. Sploh, često ne vemo, kje se resnost končava in šala začenja. Vsa povest „Grog“ pa priča o zdravem okusu našega prvega humorista. — Stritar pa piše v „Dun. pismih“ (423. idd.) v obliki razprave o „novi struji“ in njenih načelih; čitajoč njegova izvajanja, včasih pozabimo, da so ga prištevali med „stare“; kar on pravi o socialnem vprašanju (str. 553. do 558.), to je morda celo več, nego bi bilo „mladim“ ljubo. Uvažujmo le njegov vzklik: „Vsi delavci, nič trotov, nič fidejkomisov! Kdor noče delati, naj ne je; kdor pa hoče delati, imej kaj jesti. To je naš, to je moj socializem.“

Leto je zaključil urednik z obširnimi nagovorom na platnicah 12. številke. Tu še enkrat naglašava, da se bo Zvon poleposlovil, kolikor se bo dalo, „za strogo znanstvene spise v Zvonu ni prostora“; zamolčati pa se ne da, da vlada v Slovincih velika leposlovna suša.

Letnik 1896. — „uredila prof. V. Bežek in dr. Fr. Tekavčič“ — stoji pod vtiskom dveh dejstev. Stritar se je poslovil od Zvona — za vselej in Govekar je objavil svoj roman „V krvi“. — Stritar je od kraja nadaljeval svoja „Dun. pisma“; na str. 19., 20. je še izrečno zapisal, naj se pisatelji le učijo od naturalistov, „da od njih javljajo, kar je dobro in zdravo na njih, nesnago pa puščajo, kjer je“, in opozarja prav dobro, da imajo pisatelji zdaj mnogo bolj

proste roke kakor nekdanj. — Po takih besedah se dokaj zavzamemo, ko čitamo na strani 276. Stritarjevo zadnje „Dun. pismo“, v katerem se on poslavlja za vselej: razžalili so ga bili „mladi“. Zato pravi: „Tvoja doba je minila, če si bil sploh kdaj kaj prida. Drugi časi, drugi pisatelji; nov rod, novi vzori, novi — ne! vzori, ideali ne smem reči; to je zastarelo . . .“ — In vendar je bil baš on prvi, ki je oznanjal novo strujo! Ko pravi (str. 230.): „Skoka ni v naravi! Le potrpljenje, čez sedem let pride vse prav“ — se spominjamo, da je natančno čez sedem let — leta 1903. — prišlo vse prav . . .

Šele, ko je odšel Stritar, se nam zdi Govekarjev roman „V krvi“ prav mogoč. Ta roman je postal prapor „moderne“. Mladi so potrebovali večjega dela, s katerim bi res oživitvorili svoje ideje; nad skice in pesmice se je kmalu kdo spravil, a za večje delo je bilo treba talenta in temperamenta. Obojega je prinesel Govekar dovolj, a imel je tudi toliko rutine, da je njegov roman res vreden zastopnik „nove struje“ in ne nevreden hrupa, ki ga je povzročil. Govekarja (— „Kosca“) je bil Bežek že leta 1895. (tedaj je v Zvonu objavljena Govekarjeva novela „Sama svoja“) zaznamoval kot glasnika nove struje (prim. platn. št. 6.), a na platnicah 12. štev. piše o njem naravnost: „Baš od žive realitike tega pisatelja se je nadejati, da skoro temeljito zaobrne pravec izvoženemu tiru našega pripovednega slovstva“.

Tedaj se je govorilo in pisarilo vse križem o estetiki in govorilo do oskudnosti o „novi struji“. Tudi urednik sam je izpregovoril na platnicah o „Našem najnovjšem literarnem boju“ med realisti in idealisti, češ, zadovoljili ga s svojim zastopstvom niso niti eni niti drugi. V njegovem izvajanju nas zanima posebno ta-le izjava: „Iz prikritih in očitih insinucij smo razvideli, da se nam namišlja od nekaterih strani nakana, pretvoriti „Zvon“ v popolnoma realistično ali celo naturalistično revijo. Da je ta namisel absurdna, bodi jasno že iz tega, da izjavljamo kot svoje prepričanje, da si Slovenci pač nikdar ne bodo mogli privoščiti posebnih časopisov in revij kot izključnih zastopnikov te ali one literarne struje. Po našem mnenju naj bi pri „Zvonu“ složno sodelovali idealisti in realisti in naturalisti in drugi -isti. Bog daj, da bi jih le bilo kaj!“ Na platnicah je tudi ponatiskoval urednik tozadevne članke drugih listov, imenoma „Slov. sveta“ in „Edinosti“ in izjave, n. pr. dr. Oblaka in Aškerca.

Podlago za to, lahko bi rekli, estetiško dobo v našem slovstvu je postavil pravzaprav že Stritar, a ker mladi njegovih

besed — zaradi njegove „idealne“ preteklosti — niso mnogo spoštovali, zato je bila prava podlaga, za katero je poskrbelo uredništvo samo (gl. str. 703.), pač Svetičeva razprava „O novih slovstvenih strujah v Slovencih“, ki jo je bil Zvon objavil že leta 1896., 600, 663; pisana je bila tako oprezno, da ni bila novostrujarjem nič prav všeč. — Marsikaj je v prilog vprašanju spisal, seveda v svojem bodečem slogu, Cankar v članku o Aškercu (623 idd.) ter na tihem in stvarno je odkazoval dr. Zbašnik naturalizmu meje v svojih aktualnih gledaliških poročilih (prim. str. 710.).

Dr. Zbašnik in Pavlina Pajkova sta tudi celo to leto vztrajala med povestničarji; med pesniki pa štejemo izmed mladih poleg Cankarja pod psevdonimi že Zupančiča in Ketteja; oglasil se je pa tudi, kakor smo že omenili, Gregorčič s prigodnico.

Tako je prevzel Zvon načelstvo v tem boju, boreč se sam s teoretiškimi spisi in donášajoč praktične primere za izvajanja; vrvel je boj tudi zunaj, a odločil se je v Zvonu.

V programu za leto 1896. se izraža urednik dokaj opreznije o namenu, da bo branil „čez prag lista suhemu strokovnjaštvu“, ker mu je do tega, da bi o Zvonu i nadalje smela veljati Jagičeva pohvala, da se v znanstvenem pogledu odlikuje mimo istovrstnih jugoslovanskih listov.

Leta 1897. oznanja uredništvo — isto kakor preteklo leto — na platnicah 1. številke: „Izbrana vsebina, katera bode ugajala vsakemu ljubitelju slovenskega leposlovja, naj si je prijatelj te ali one struje, bodi porok o našem resnem naporu . . .“ Skromno se glasi „Vabilo“, ki pravi, da se bistveno prihodnje leto nič ne izpremeni; Zvon bo „ubiral čim bolj leposlovno-poučno smer“. — To leto je smrt pobrala tistega izmed „starih“, ki je bil na glasu kot realist, idealnega Kersnika; stopil pa je na dan nov pripovedni talent novostrujarski — a ne pretirano — Meško („Kam plovemo“).

Med pesniki zbuja pozornost Murn - Aleksandrov. O pesnikih sploh je zanimiva urednikova listnica na str. 580.: „Kaj ne da? Naši najmlajši pesniki, naši Aleksandrovi, Boruti, Mihajlovi, Nikolajevi, Radiči, Trošani, Zori in še nekateri drugi ter naše Vide pričajo na glas, da vir slovenske poezije še ni ugasnil. Pa samo ustvarjajoči genij in ljubezen do umetnosti in svobodomiselnih idej priganjata naše mlade poete k delu, apatija našega občinstva za lepo književnost gotovo ne!“ — To je pohvala! „No, no,“ si misli, kdor pozna naše šmentano realne realiste, in se nasmehne. A kar je res, je res, lastniki navedenih psevdonimov (lastnikov je manj kakor

pseudonimov!) so res talenti! Kazali so tudi pravi okus v zapeljivi opasnosti; niso namreč tako zabredli, da bi bili šli pobijati vruga z Belcebubom, skrajni radikalizem z nasprotnim skrajnim radikalizmom: naturalizem z dekadentizmom. Kajti jedva par let je preteklo in že so poskakali poeti drugod od trdne, zgrabljive realnosti v meglenost skrajne čutnosti, nezavestne in le slutljive. Dr. V. Foerster je pisal v tem letniku Zvona „O dekadenci, novi literarni smeri“, a Zvon ji ni dovolil pristopa v svoje predale, vsaj v pesmih ne; te je vestno stražil Aškerc, dočim smo izven Zvona doživeli še post festum (n. pr. v zborniku „Prvi listi“) nekaj strahovitih primerljajev prave — dekadence. — V tem oziru pa gre čast navedenim pesnikom in čast Zvonu in uredniku, ki je sicer (gl. str. 182.) pesnike lovil kakor rekrute. — Drugače v pripovedništvu: zanje je postal neke vrste ukročen dekadentizem moderen do najnovejšega časa (Cankar in baš zdaj Meško!).

Sicer je tisti divji ogenj tedaj že ugasoval, zato je dobro došla pomirljiva, budeča in bodeča beseda dr. Zbašnika. Omenili smo že, da je bil doslej večkrat povzdignil svoj glas na onem polju, ki ne strpi eksperimentov in enomesečnih struj — pri gledališču; a to leto je na javen poziv spisal svoja „Gledališka pisma“, ki pa se bavijo tudi s slovstvenimi strujami sploh. — Ves boj se je dal zaključiti in se je v poglobitostih res zaključil z mislimi, ki je ž njimi končal Zbašnik svoja pisma (str. 636.—637.): ... „Proizvode, katerekoli struje ... bomo sprejemali vse z isto dobrohotnostjo ... Zmrdavali se ne bomo, če se nam poda kak umotvor, ki je ustvarjen v duhu starih klasikov, ker nas prešinja prepričanje, da to, kar je veljalo stoletja za pravo in dobro, vendar ne more biti povsem slabo“; kajti ni misliti, da bi se v našem veku posrečilo nekim posameznim glavam, „da prižgo luč edino prave prosvete ter določijo pravila, ki so jih izgrešili vsi estetiški veleumniki prešlih vekov; zgražali pa se tudi ne bomo o proizvodih katerekoli novejših slovstvenih struj“; kajti smešno je, prezirati kaj samo zato, ker je novo, in gotovo je tudi v novih strujah mnogo dobrega. —

Odslej je prišla še kaka praska, a bitk ni bilo več. Le na enem polju ni prišlo do miru, t. j. na polju morale; to je tudi težko, ker je dovzetnost za moralnost, oz. nemoralnost, tako ogromno različna z ozirom na vzgojo, na značaj in na življenske odnošaje. Vsekakor pritrjujemo uredniku Bežku, ki brani Govekarja, ocenjujoč „Salonsko knjižnico“, proti neki „moralno ogorčeni rodoljubkinji

tako-le (str. 700.—701.): „Kdor bi to nemški čital, se ne bi kar nič zgražal; ali ker je slovenski — tedaj postane vsak Slovenec otroško-konservativen — hinavski svetnik. To ni individualni izliv poedinca, nego je posledica nezrelosti celega slovenskega narodnega življenja in psihološko interesantno je, da mnogi, ináč svetovno naobraženi Slovenci, takoj nataknejo ozkoobzorne naočnike, bržko začitajo kaj slovenskega.“ — Na Zvonovih platnicah je tudi ponatisnjenih pet dopisov „Slov. Naroda“, oz. „Edinosti“, ki se bavijo poglavitno z moralo; povod zanje je dal drastični konec pesmi „Vida“ (natisnjene v 12. števil. 1. 1896.).

Strogo aktualni spisi o perečih estetiških vprašanjih so bili s tem letnikom zaključeni, v ocenah se je seveda i nadalje govorilo po malem o njih. Tudi občinstvo je postalo mirno in je molče odklanjalo, kar je bilo prenostransko. — Tako smo dobili kot nekak konec „estetiške dobe“ leta 1898. v Zvonu pod naslovom „Moderno kritično stališče“ (Borut — dr. Fr. Eller) članek, ki je osnovan tako splošno, da bi mu smelo biti mesto tudi v začetku boja; ali tedaj bi bil imel bolj akademičen značaj, leta 1898. pa je usidran na svežem materijalu, dakako ne na samoslovenskem; kajti članek se opira povsem na Hermana Bahra. Bori se za umetniško svobodo in njegovo jedro je (str. 151.): „Vsa snovno-materialistična stališča, posebič vsa moralna, verska, dogmatična in narodna, so pač razna stališča glede raznih načinov umetniškega izražanja ali glede raznih snovi ali raznih čuvstev; nobeno izmed njih pa ni pravo umetniško stališče, nego vsako izmed njih je omejeno ali pretesno“; posebno važno je naglašanje čuvstva (str. 84.). — Po teh pravilih je seveda vsaka „struja“ prava ali ne-prava; ni poglavitno, kaj se obdelava, ampak kako.

Občinstvo se je naveličalo vseh prepirov, ker bi mu bili ljubši proizvodi, o katerih so se prepirali, kakor pa prepir sam. A proizvodi so bili zopet čestokrat težko užitni ali sploh neužitni, občinstvo pa, razvajeno po prelahki hrani dnevnikov, ni imelo niti volje za umevanje proizvodov, ki so včasih res kar nalašč bolj prikriivali kakor pa odkriivali, kar so hoteli povedati. Občinstvo je postajalo zlovoljno. Zlasti proti vsemu pesništvu se je zanetila pravcata jeza. „Pesništvo pojema“, se je sodilo in se včasih še sodi tudi v literarnih krogih, dasi je pesnikovalo vse vprek. Jaz bi to sodbo obrnil takole: **Zmisel** za pesništvo pojema, ne samo pri občinstvu, ampak tudi — dasi se to glasi kakor protislovje: pri pesnikih! Pesništvo je pričela

ubijati — senzacija ali pravzaprav gonja za njo. — In občinstvo je povzdignilo zopet po Murniku svoj glas: kakor je Murnik v svojem „Grogu“ kar za naprej okrcal nastopajoče moderne beletriste, tako je leta 1898. v svoji „Visoki ljubezni“ tudi s svojega stališča zaključil estetiško dobo s takimi izreki: „Bežite, bežite, pisatelj gre!“ Bežati je res treba, kajti pisatelj je zakrivil več „grdoslovnih“ pregreh. Ali: „Mladi Veveran je bil rojen revež in povrhu — o Sodoma in Gomora — povrhu pa še . . . pesnik!“ — Ker so moderni iskali kolikor mogoče frapantnih, senzacijskih snovi, jim predlaga, naj spišejo „novelo o jari kači“ ali „roman o steklem polžu“; dekadentom¹⁾ pa se priporočajo za zgled verzi:

„Mladezen,
ljubezen
bolezen,
ciklamen in gobe.“

Pripovedništvo šteje to leto mnogo (20) številke; a spisi so — izvzemši „Fato morgano“ (Marica Nadlišek) in „Kotanjško elito“ (Kostanjevec) — kratki (oglasila se je tudi Zofka Kvedrova), namenjeni le za eno številko. Sploh je hotel urednik Bežek za vsako številko določiti vsaj eno celotno krajšo povest, a na strani 118. omenja, kako težko je to iz tehniških ozirnov. — Med pesniki je zdaj nastopil Vojanov (Maister), s celim imenom pa se javljajo Cankar, Kette, Zupančič, Šorli, Gangl. — Dr. Mencinger je obhajal to leto svojo petdesetletnico.

Jezikoslovja res ni več; a ukoviti spisi v feljtonskem slogu, ki naj bi po urednikovih načelih stopili na mesto strogega znanstva, se niso hoteli posrečiti; glasno pozivlje urednik v „Vabilu“ (12. štev.) strokovnjake, naj goje „umetniško-znanstveno slovstvo, poljudno-znanstven feljton“. „Feljtonistično obdelovanje znanstvenih problemov“ se priporoča tudi v „Spominščici prijatelja in vseletnega naročnika Zvonovega“ (na platn. 1. in 2. številke).

Nastopno leto (1899.) sta prikapala kaka dva taka leposlovnno-znanstvena spisa; a takoj se je pokazalo, kaj je bilo pri večkratnem pozivu k prispevanju takih spisov opasno: ker so bili pisatelji-strokovnjaki naravnost pozvani, so se silili biti leposlovnni in so kako raziskavanje skušali, ne vprašujoč Minerve, zabeliti s kako šalo, ali — če je Bog dal — z dovtipom. Pozabili so, da mora pri takih predmetih biti šaljivost in leposlovnost v snovi sami; ako se obeša

¹⁾ Na platnicah 9. številke graja urednik sam prav resno dekadente zaradi metriške anarhije, ki so jo nalašč izzvali.

le od zunaj, nastane spak z resnim obrazom, pa našemljen s kraguljčki. Živo se spominjam, s kakim veseljem sem se jaz sam, vdavši se vabljivim pozivom, lotil nekega takega posla, kako sem raziskaval in dovtiparil — a kako se mi danes dobro zdi, da se je dotični moj rokopis izgubil! — Izvečine pa so strokovnjaki i prej i tedaj i sedaj pisali stvarno in po svojim močeh temeljito. Celo snovi si niso kaj izbirali; pisali so pač o vsem, kar jim je prišlo na vrsto, tudi o preklicanih jezikoslovnih stvareh, ker se je od leta 1899.—1901. bil naš pravopisni boj, v katerem se je Zvon postavil na stran naravnega razvoja.

Ta letnik je urejal Bežek le do aprila; a do konca leta je bil glavni urednik A. Mikuš in na naslovnem listu stoji „uredila A. Aškerc in Anton Mikuš.“ — Kaj je zdaj z „novo strujo“? Doslej je bila pod Bežkovim uredništvom in nadzorstvom — to je nedvomno njegova zasluga. In zdaj? „Struja“ se je potisnila, kar se tiče Zvona, od vseh strani v ožje meje in kopala se je polagoma skupna struga za novo in prenovljeno staro strujo. Jako važno je bilo, da je podjetni in dovzetni založnik, g. Schwentner, skrbel za primeren material, tako da Zvon ni več kakor v prejšnjih časih delal svojih sklepov skoraj le po lastni vsebini. Prihajale so zdaj Zvonu povesti in pesmi, ki so dihale večjo mirnost in so kazale utrjevanje v načelih. Žal, da je tega leta umrl Kette, ki je bil nastopil takoj kot umetniško se zavedajoč pesnik; a ostali so še štirje glavni ogli: Cankar, Zupančič, Meško, Murn. — Pesmi je to leto mnogo, nad 70 števil, in pripovednih spisov je po številu toliko kakor še nikdar prej; a kratki so.

Kratka doba „struje“ se je smatrala tudi v lastnih krogih že za toliko preteklo, da se je mogla pisati — izven Zvona — pregledna njena notranja zgodovina. Kdo jo je spisal? Cankar v svojih „Vinjetah“, tej premalo vpoštevani knjigi še — kako bi rekel — nedolžno pokvarjenega (enfant terrible!) Cankarja: vinjeta „Literarno izobraženi ljudje“ (str. 199.) je ta pereča, često hudo krivična, a bistro pisana notranja zgodovina. Epilog k tej zgodovini je „Epilog“ Vinjetam, kjer nas je Cankar (str. 319.) presenetil — na presenetljivost je hitro opozoril dr. Zbašnik v oceni Vinjet v Zvonu na strani 634. — s tem-le odkritjem: „Svoje dni smo prisegali po dunajskih kavarnah na zastavo skrajnega realizma. Spominjam se, kako smo rušili in stavili z največjo lahkoto vse mogoče estetične teorije. Prepričani smo bili, da smo prišli do skrajnega konca, na jasni vrhunec lepoznanstvenih razmišljanj,

do trdne točke, odkoder je nepotreben in brezmiseln vsak napredek. Dokazovali smo to krasno prepričanje z živahnimi gestami, z razgretimi obrazy, z jedrnatimi besedami. In naša moč je bila ironija... Hoteli smo prepričati v prvi vrsti sami sebe. Zaželelo se nam je nemirnega življenja, novih dejanj, boja in viharja — in slučajno smo naleteli na realizem. Bog ve, kako se je to zgodilo. Ko bi bil kdo o pravem trenutku vrgel med nas besedo simbolizem, satanizem, misticizem — dobro, lomili bi bili kopja za simbolizem, satanizem ali misticizem. Glavna stvar je bil boj, smoter samo neizogibno breme... To se je godilo svoje dni po dunajskih kavarnah... K vragu vse teorije...! — Morda sklepa dr. Zbašnik iz te samoironije nekaj preveč, češ, da se Cankar s tem odpoveduje realizmu; a eno je vsaj jasno: kogar je poljubila Muza, ta gre svojo pot, naj nosijo pred njim ali naj obesi sam predse prapor kakršenkoli. Pritlikavci vidijo in obkričavajo le formo, on ve za bistvo, ki je nosi v srcu. Saj ni oblike, pod katero edino bi se umetnost morala počutiti dobro.

Isto leto je Aškerc, ocenjujoč Cankarjeva „Erotika“ in Zupančičevo „Čašo opojnosti“, sicer pripoznal modernistom, kar jim gre, a jim, zlasti dekadentom, očital (str. 354.) blaziranost in nekaj patološkega, češ, „normalno je vendar zdravje“. Na rahlo je tudi grajal (359), da je i pri Cankarju in pri Zupančiču razmerno malo idej, največ le čuvstvovanja.

Leta 1900 nahajamo v Zvonu le en kratek prispevek Cankarjev, tem več je Zupančičevih. Poleg njega pišejo: Murn, Maister, Meško, Robida. — Leta 1901. pa je Zupančiča le še nekaj, Cankarja nič, več je pesmi Murnovih, a ta je umrl še isto leto; na novo je pristopil n. pr. Spindler. Leta 1902. je prispel Zupančič le še dve pesmici, a oglasila se je n. pr. Nataša. Šele leta 1903., pod sedanjim urednikom, se je povrnil Cankar kot stalen sotrudnik. Od l. 1901. se je včasih oglašil Gregorčič. — Splošno je pripomniti, da je bilo izza leta 1899. število pesmi — kratkih — zelo veliko. Vse najboljše pesmi pa so take, kakor si mislimo Stritarjeve, Levstikove, Jenkove času primerno razvite; to ni nemala čast tem pesmim! — Kake pesniške plodove pa so nekateri najmlajši v svojem privatnem zatišju izvalili, to javnosti ne briga; odklonila bi jih bila brez dvoma.

Novi tok v **pripovedništvu**, tem temelju vseh leposlovnih listov, je bil tudi leta 1899. oficijalno pravzaprav zaključen; od-

slej se o njem z vidnega mesta ni več razpravljalo. Prehod pa se tu, kakor smo že namignili, ni mogel završiti tako gladko kakor vobče pri pesmicah. Popolnoma po tistih vzorcih, ki so veljali za „stare“, se ni moglo več delati, popolnoma po novih se ni smelo, kajti postalo je jasno, da za občinstvo ni prav niti staro doktrinarsko povestništvo niti najnovejše, baje brezdoktrinsko. Težko je bilo najti zvezo med obema navidezno zelo širokima mejama. Vsak pisatelj je pisal „po svoji slepi veri,“ in ako ga je bila Muza obdarila splošno ter mu tudi ponudila pravo razpoloženost, se mu je delo posrečilo. — Za kritike je bil hud čas; staro sodno poslopje je bilo zmajano, za novo pa so se bile postavile le gredi, vsebine še ni bilo; kakor avtorji so se morali tudi kritiki zanašati edino na to, kar jim je kaka boginja milostno vsadila v srce. — Posledica te negotovosti je bil — pod Aškercvim uredništvom — za pripovedništvo nekak prehodni letnik 1900; povestništvo je v tem letniku tako pičlo kakor nikdar prej in nikdar pozneje. Dvanajst čisto kratkih sestavkov — to je bilo vse! Nikdo ni maral prav nastopiti, izvzemši seveda brhkega Murnika, ki se je, kakor smo videli, oglašal vedno ob takih usodnih časih; to leto je poslal v svet „Ata Zužamaža“ in je pisal o križih in težavah „Dvojčkogoja“.

Ta stagnacija v pripovedništvu se kaže tisto in še nastopno leto sploh, ne samo pri Zvonu, saj piše v Vabilu za leto 1902. Aškerc sam: „V novelistiki je zadnja leta nastala, žal, neka stagnacija“. Za Zvon jo je nehote malo provzročil Aškerc sam; prevzemši uredništvo, je namreč razglasil svoj pogumni, pa nevarni načrt: povzdigniti Zvon na višino prave moderne revije slovenske. Njegov poziv za prispevanje aktualnih člankov in izrecna opomnja, „da želi bolj krajših novel in povesti nego pa dolgih romanov“, in omejitev beletristike na novelistiko — to je pisatelje kolikor toliko zbegalo. Ker so se želeli članki, jih je res prihajalo nekaj; a prvič je vprašanje o aktualnosti sitno (n. pr. članek o Sakuntali, ki je objavljen v uredniškem razglasu za leto 1902., bojda ni aktualen) in drugič so se lotili pesniki in pripovedači — člankov. — Poziv novelistom pa je bil zapeljiv z druge strani. „Novelo, črtico, silhueto še že spišem“, so si mislili marsikateri mladi, ne vedoč, da je treba tudi za novelo pravega umetnika; tisti, ki bi bili sposobni spisati kaj večjega, pa vsled uredniškega razglasa niso smeli.

Zato je letnik 1900, zadnji, ki še ima naslov „Leposloven in znanstven list“, tako čuden.

Pri tej priliki omenjamo, da je prišel poskus, ustanoviti slovensko revijo, za dokaj let prezgodaj; tudi bi Zvon kot revija ne bil več „Zvon“. Sicer so razmere molče, pa krepko in jasno govorile: Od leta 1900—1902. je Zvon skušal biti revija; kaj je bil uspeh? Izprva pojevanje leposlovja, potem nekaj ponesrečenih „aktualnih“ člankov . . . Zastonj! Stari Zvonov program je silil na vseh koncih na dan in občinstvo ga je pogrešalo in zahtevalo. Nič ni pomagal novi čudni naslov: „Mesečnik za književnost in prosveto“ — mari književnost ni del prosvete? — revija ni mogla in ni smela nastati iz trdno udomačenega Zvona! — Urednik je imel vzvišen namen in je zastavil zanj svojo energijo, ali preko razmer se ne da gospodovati. List, ki je imel tedaj za seboj dvajset letnikov, se ni mogel tekom enega leta na povelje postaviti na povsem drugo stališče. „Reforma, modernizacija!“ se je res kričalo ob prehodu v novo stoletje; čas hiti nečutno dalje, razmere pa ubirajo stopinje počasi za njim. — Sploh je bilo tedaj, kakor smo videli, v slovstvu vse že bolj pomirjeno, stara plesnivost ostrgana in treba je bilo le pričeti staro vsakdanje delo z novim orodjem, s stroji, ne pa kar opustiti dobro založeno podjetje in se lotiti novega — brez kapitala.

To bridko izkušnjo je napravil za vse Slovenstvo Zvon; le tak krepak list jo je smel vzeti nase brez pogubnih posledic. Tudi tu je opravil Zvon svojo misijo. — A prav tako je izvršil Zvon isto leto (1900) veliko kulturno nalogo in za njo moramo biti Aškercu vedno hvaležni: da je namreč zbudil iz nič prvi vredni spomenik Prešernu: „Prešernov album“ (gl. poziv na platnicah št. 7.).

Še v enem oziru je hotel Aškerc prekršiti Zvonov program. V pozivu za leto 1900. se je potegnil za to, da bo sprejemal v list tudi **prevode**, in res so za njegovega uredništva izšli nekateri. S tem se je postavil v nasprotje z vso preteklostjo Zvonovo; ravnal je tako pač v zmislu nekaterih revij. Mi smo mnenja, da nam je prevodov zelo treba, a za list, ki opravlja za nas v slovstvu prvo narodno delo, so prevodi prvi korak k opustitvi te vloge. Stritar se je bil še nedavno obrnil proti temu (Dun. pisma, Zvon 1897, 20) in čisto prav je, da Zvon od leta 1903. sem ne prinaša več takih prevodov.

Zabeležiti moramo v zvezi s prevodstvom še en Aškercjev poskus, da bi širno razširil Zvonovo obzorje. V oklicu za leto 1902. pravi: „Zvon se lahko ponaša, da si je pridobil sodelavcev med južnimi in severnimi Slovani, zadnje mesece celo med Rusi,

ki ga bodo zalagali z izvirnimi članki.“ — Res sta mu prispevala za leto 1900 članke dva Poljaka in en Hrvat; hrvaški članek je izšel v izvirniku — poskus, kakor smo ga našli že pred petdesetimi leti pri „Bčeli“, in leta 1901. so v Zvonu prevodi čeških, poljskih in ruskih člankov; takisto l. 1902.; to leto pa je preveden tudi hrvaški članek. — Velik idealizem in plemenit namen je navdajal urednika, ko je s pomočjo svojih osebnih zvez z raznimi slovanskimi rojaki oskrboval te članke; a občinstvo mu je bilo, bojim se, kaj malo hvaležno. Temu se ni čuditi; vsi taki, tam daleč naročeni spisi so nam vendarle tuji, ker jih je pisatelj umeril po svojem domačem obzorju in so mu premise za spis vse drugačne, kakor pa bi veljale za nas. — Od leta 1903. takih člankov ni več.

Taki visokoleteči načrti so ovirali obsežnejšo leposlovno produkcijo; vendar je že leto 1901. v tem oziru dokaj na boljšem nego suho leto 1900: poleg manjših prispevkov Kostanjevca, Prijatelja, Kvedrove je vsaj en obširen (dr. Zbašnikov) roman. Dr. Zbašnik je sploh skušal pokazati, kako se naj piše pripovedno delo, da bi zadovoljevalo stare in obenem porabljal to, česar smo se naučili od mladih. Cankar pa je polagoma ubral nasprotno pot: vzrastel je iz mladih in jel se je polagoma, zelo polagoma, morda proti volji, bližati stari cesti. — Že se začrtava doba, ko se bosta, da vzamem zopet tehnične izraze pod pero, romantika in realizem, konkretni in psihi, mirno družila v celoten učinek. Leta 1905. smo temu cilju že precej blizu. Nastopila bo morda nova plodovita doba v leposlovju; kaže se napredek po obsegu in po obliki, pojavljajo se zopet večja dela, ne samo črtice, ki se prebero in pozabijo. — Pri Zvonu posebej se oglašajo tudi zopet starejši sotrudniki; tako se je posrečilo, kar je že Bežek nameraval in poskušal leta 1895., pišoč na platnicah 2. štev.: „Smatral bode . . . urednik za jedno svojih prvih dolžnosti, pridobiti Zvonu starejše slavnoznanane književnike, kateri so umolknili.“ Leta 1895., ko je nova struja baš zmagovito nastopala, je bilo težko pričakovati združitve starih in mladih; a počenši z letom 1905. je bilo to laglje, ko sta obe stranki nekaj odjenjali. Taka doba postane lahko doba pozitivne produktivnosti.

S tem je Zvon sklenil svoj dosedanji poziv, ki si ga je stavil sam in ki mu ga je stavil narod.

Zgodovina „Ljublj. Zvona“ je zgodovina slovenskega slovstva in sploh kulturnega napredka ne samo za dobo od leta 1881. dalje ampak retrospektivno za celo dobo slovenskega preporoda v drugi polovici XIX. stoletja. Iz te časovno ne dolge, a po vsebini bogate dobe je Zvon zbral vse latentne moči, jih je ob sebi osredotočil ter prevzel krmilo nad njimi. Le združitev vseh porabnih živih moči ter upotrebljanje že prej rabljenih, a potem odstavljenih sil je omogočilo nepričakovan porod takega lista. — A ko je enkrat ladja jadrala, treba jo je bilo le vestno voditi; njeni krmarji so bili obzorljivi možje, ki so jo vedno obvarovali pogube, tudi ob pretečih sipinah.

Utrditev slovenske pisave za vse čase, proizvajanje vzornih zgledov za vse panoge slovstva, utemeljenje načel za slovstveno delovanje in njega presojanje — to je na kratko pomen „slovstvene dobe Ljubljanskega Zvona“, ki še ni končana.

„Ljublj. Zvon je od začetka pa do današnjega dne določeval pravec našemu hitro se razvijajočemu slovstvu, deloma po načelu exempla trahunt — s svojimi vzornimi poezijami in spisi — deloma pa indirektno — s svojo kritiko. Ta vzvišeni smoter je celo nezavisen od oseb, katerim je njega izvršitev poverjena; brez škode je pretrpel vse izgube, saj so se brzo nadomestile. Zato pa Lj. Zvon lahko zaupljivo zre v bodočnost, niti se mu ni treba bati škodljive konkurence. Konkurentje ga le razbremenjujejo ter mu omogočujejo, da se lahko bolj in bolj omejuje na svojo pravo zadačo.“ — Te besede so pisane leta 1898. (na platn. 1. števil.), a glase se, kakor bi bile pisane danes, pisal jih je nepozvano „vseleten naročnik“ k Zvonovi sedemnajstletnici. Njegova prorokba se je doslej uresničevala in uverjeni smo, da se bo tudi uresničila, ko jo mi postavimo ob sklep te študije kot bonum omen.

„Zvonu“ pa kličemo ob koncu petindvajsetletnice, kakor mu je zaklical ob njenem začetku (1. januarja 1881) Gregorčič:

„Zdaj glas naj tvoj slovesen bo,
zdaj mil naj, zdaj naj resen bo;
a vedno, kakor koli poj —
naj čist in polen glas bo tvoj!“

V spomin.

Ljubezni pesem.

Priplavala s sladko je melodijo
 iz svetlih, prelepih nebes,
 ko bajno, pokojno žareli
 so milijoni zvezdnih oces . . .
 Ko mirno vasi so zaspale,
 zaspal je ves svet naokrog,
 ko sanjala cvetna poljana,
 ko molčal zeleni je log . . .
 Zvenela in trepetala —
 ljubezni je pesem skoz noč . . .
 srce na stežaj sva odprla
 in pila nebeško nje moč . . .

In roka se roke je oklenila,
 oko zatopilo se je v oko . . .
 glasila se mehko je — pesem ljubezni
 in plavala širom čez tiho zemljo . . .

Kam zahajaš?

Kam zahajaš, solnce moje sreče,
 kaj, da srcu daješ že slovo?!
 Enkrat še v krasoto tvojih žarkov
 moje naj zamakne se oko!
 Naj svetloba tvoja, moč ognjena
 trudno dušo spet mi oživi,
 enkrat še naj kerub s plamenico
 pot v kraljestvo tvoje razsvetli!
 Sence padajo večerne, mračne,
 legajo na misli in želje . . .
 po svetlobi tvoji, solnce moje sreče,
 hrepeni mi žalostno srce!

Takrat . . .

Takrat na pota in samotne šteze
se vsipalo je cvetje belo,
takrat nad poljem so škrjanci
se dvigali veselo . . .

Na lipah veje šepetale
so o pomladi in ljubavi,
črez svet krasan opojno pluli
cvetlični so pozdravi . . .

In moje misli bile so vesele
kot ptičice v zelenem gaju,
in moje misli bile so prelestne
kot mlade rože v maju.

In ptičice vesele — moje misli
tedaj so k tebi poletele,
prelestne misli moje — rože majske
so tebi se razcvele . . .

Sanje.

Na lahnih perotih prihajajo sanje,
ko zemlja zavija se v mrak,
ko poznega potnika v mračni daljavi
izgublja se trudni korak . . .

„Slonečo me v divana mehkih blazinah
objamejo ljube roké . . .
Očes dveh plamena, tak polna ljubezni,
gorita iz polutemé . . .

Za daljnimi gozdi umira ozarjen
in v večnost izgublja se dan . . .
večer se že sklanja na rosne vrtove,
na tiho vso širno ravan . . .

In kakor na večer pokojna priroda
tako sva pokojna midva,
ko nada poslednja — ko nada najslajša
umira v globini srca . . .

Ah, tesno na prsi privij me še enkrat,
tam zunaj, glej, cvete pomlad . . .
a jutri, že jutri grozijo viharji,
uničijo cvetje — in sad! —“

Kristina.

Romanca.

Po polju vije se bela cesta,
po beli cesti mladenka gre . . .
„Povej, povej, o deklica mlada,
kam tvoja pot v življenje gre! —“

„Povej, povej, o deklica mlada,
zakaj ti bled je lepi obraz? —
Po polju hodiš v vesni zeleni,
latuje se žito — to lep je čas!“

O daleč niso več tisti časi,
in žitno polje se pozlati,
in daleč ni, in sad na veji
o solnčnih žarkih zakrvavi . . .

In daleč ni . . . In deklica mlada
brez svetega prstana mati boš . . .
Ne več deklè! A ljubi tvoj
ostane fant in bode mož! —

M. P. Nataša.

Vizija.

Spisal Fr. Strnad.

ed potom, ki mu je lil z mrklega, trudnega čela preko bledih, upadlih lic, so polzele krvave srage . . . —

Njegove oči so gledale žalostno . . . iz njegovih kalnih pogledov je odsevala globoka, nepopisna bol . . .

Bose noge so mu bile razpokane in polne ran. Vsaka njegova stopinja je puščala za sabo krvave sledove . . .

O kak trpin! . . .

Sopel je težko . . . z nekako silo. Vzdihi so se mu trgali globoko doli v prsih nekje. Iz teh vzdihov je odmeval strah pred nečim groznim . . .

Pogledal je milo svoje nasprotnike in jih zaprosil:

„Pustite me živeti! . . . O, samo živeti me pustite! . . .“

A kakor bi se bila vzdignila vihra, je završelo zasmeha, glasnega roganja in zaničevanja!

„Samo živeti, samo živeti me pustite! Nikomur nočem nič žalega! Le dihati naj smem! Božji zrak je za vse! . . .“

„Zate ne, hahaha! . . .“

A tedaj se mu zasvetijo oči, v katerih je že skoro pojemala življenja luč! V nosnici se mu zarežeta dve globoki črti. Nekaj ga prešine. Na izmučenem licu mu zablesti nekaj kakor solčni žarek. V njegovem obrazu se pojavi nekaj — kakor se zalesketa iskra, ki je že potlevala, a se oživi zopet — samozavest morda . . . pogum . . . samovolja . . . zaupanje v lastno moč! . . . Morda tudi prirojeni nagon do samoohrane! . . . —

Skloni se. Prsi se mu razširijo. Oni, ki so ga tiščali k tlom, odlete na vse strani, kakor bi jih bila pahnila hipoma nevidna moč raz njega . . .

Toda takoj so spet pri njem, še bolj srditi, še bolj razjarjeni! Sto oboroženih rok se dvigne in iznova ga pobijejo na tla . . . —

In iznova je pritekla kri, rdeča, vroča kri . . .

Iz oči mu je izginil ves ogenj in veke nad njimi so se zaprle trudno, kakor bi se nikdar več razklopiti ne hotele . . .

„Umira!“

Njegovi trinogi zaženo veselja krik. Zarajali so in zaplesali okrog njega. Zasramovali so ga in ga zasmehovali. Pljuvali so mu v obraz in suvali ga s težkimi obuvali. Vsak mu hoče pokazati svojo moč. Eni mu stopajo na roke, drugi na noge, nekateri na prsi . . .

„Ha, zdaj vstani, ako moreš!“

Nekdo pa mu stopi celo na glavo ter mu jo tre v kamenita tla . . .

Ah, to je bolelo, bolelo! . . .

On pa je trpel, molčal in mižal, da ne bi videl zmagoslavčnih obrazov sovragov . . .

Njegova bol je trepetala v zraku . . . napolnjevala vsemirje . . .

Bilo je nekaj veličastnega v tej veliki boli, v tej grozni muki, v tem strašnem trpljenju . . .

Kdo si, veliki mučenik? Kdo si, da se vsi tako vesele tvojega trpljenja, tvojega umiranja? Kdo si, da se smiliš samo meni? . . .

O pustite ga! Pustite to plemenito glavo! Ne mučite je, ne teptajte je v zemljo! Ah, v tej glavi se krešejo nebeške iskre, v tej glavi se porajajo blažene misli . . . neizmerno je bogastvo teh misli!

Sveta vam bodi ta glava in ne teptajte je! . . .

Oj, pustite jo, pustite! . . .

Naj pristopim, da obrišem kri in prah s tega obraza! . . .

Častitljiva je ta glava, tako lepa in mila je, meni tako draga! —

In zopet je izpregledal . . .

In zopet se mu je pojavil odpor v užaljenih prsih . . .

„Kdo vam daje pravico? . . .“

Zopet je pokazal, da hoče . . .

Ah, hoteti in ne moči — kaka muka! Suženjstvo, tiranstvo — o če bi vaju ne bilo! Če bi ne izsesavali krvi, če bi ne ugonabljali duha, če bi vladala vsepovsod tista nebeška prostost, o kateri sanja milijonov src . . . če bi bila sama — sama ljubezen! . . .

Tebe se spominjam, veliki Nazaren! Da, Bog si bil! Samo Bog je zmožen tolike ljubezni! Ali moral si umreti! Kajti človek, rojen iz krvi, hlepi po krvi! Moral si preliti kri, da so se nasitili krvoloki. Umreti si moral, ker si ljubil, ker si oznanjal prostost, zahteval enakost, umreti si moral, ker si bil sama dobrota! . . .

In glej, tudi ta umira, ker je bil blag in dober . . . A živel bi še rad! Živel bi rad, ker misli, da ima pravico do življenja! . . . Toda ne dado mu . . .

„Ha, ti se še vedno upiraš? Kaka predrznost — živeti hoče! Kaka žalitev, kak zločin — živeti hoče kakor mi! Nam hoče biti

enak! Glejte, dviga se! Sem, nadenj! Premalo nas je še, pridite še vi drugi! Nadenj . . . nadenj! . . .“

Ah, kako so ga bili zopet, kako so onéčaščali njegovo lepo, lepo in misljivo glavo! . . .

In kri je tekla, tekla curkoma!

* * *

Mimo pride vrsta dostojanstvenikov. Ponosna je njih hoja, svečanosten njih obraz. Zavedajo se svoje moči. Njih beseda je veljavna. Rešili bi ga lahko, ako bi hoteli . . .

Vanje se upro zaupljivo njegove oči . . .

„Čuvarji pravice, ah, kaka sreča, da prihajate! O, glejte, kaka krivica! Vedno sem izpolnjeval svoje dolžnosti, ničesar nisem zakrivil in ničesar ne zahtevam, kar bi mi ne šlo po božjih in človeških pravicah . . . Ponižen sem bil in pokoren vsekdar . . .“

„Da, ponižen si bil in pokoren! . . .“

Smehljaje so šli mimo njega. Nikomur se ni zasmilil — nihče ga ni pomiloval . . . Njegova ponižnost, njegova vdanost jim je bila v zasmeh! . . . In nov krik završi . . . Veselje se je zrcalilo na obrazih njegovih nasprotnikov . . . Še z večjo samozavestjo so planili nanj . . .

„Po njem, po njem! . . .“

A tedaj se pripelje mimo voz. Pred vozom rezgeta šestero snežnobelih konj. Zlata je njih oprava in obložena z biseri. Griva jim vihra in mogočno se vzpenjajo, kakor bi se zavedali, koga vozijo. Krik potihne za hip in oči vseh se obrnejo proti njemu, ki sedi v vozu. Ramena mu odeva bager in krona, svetla kakor luč, se žari na njegovi glavi. Proti njemu obrne svoj mrkli, svoj umirajoči pogled tudi on. Obraz se mu zjasni, kakor bi bilo upanje prešinilo njegov život. S slabim, a v srce segajočim glasom zaprosi:

„O ti, čigar milost je zajamčena milijonom, usmili se me! Vdan sem ti bil in neomajno sem stal ob tvoji zastavi, ko je pojemala zvestoba teh, ki so pijani zdaj tvoje dobrote. Svojo kri sem prelival zate in nisem se bal smrti, ko se je bilo treba boriti za tvojega prestola moč in veljavo. Življenje sem bil voljan žrtvovati zate, o daj mi živeti v zahvalo! Nobenega plačila nočem, samo živim naj, živim še dalje — zate!“

Toda še tesneje se zgrnejo okrog njega razdivjane množice. Njegov glas je zamrl v divjem kriku, kakor zamre jek sredi gozdnega šuma, potopil se v valovju glasov, kakor se potopi kaplja dežja v valovju širnega morja . . .

„Zločinec je in hudodelec! Umakniti se ni hotel, ko je nam nedostajalo prostora! Neolikanec je in barbar, a hotel je biti nam enak! Zaslužil je smrt! Križaj ga, križaj ga!“

„O usmili se! Ne daj prelivati nedolžne krvi! O dovoli, da živim!“

A glasneje in glasneje se razlega:

„Zaslužil je smrt, ker je hotel biti nam enak! Bodi pravičen, naš dobri gospodar! Daj vsakemu po njegovem zasluženju: življenje nam, smrt njemu! Križaj ga!“

— — — — —
In naložili so mu težko breme in gnali ga v sramotno smrt!...

* * *

Na strmem, krvavem potu ga je srečal marsikdo. A nikomur se ni smilil! Nihče ni pristopil ter mu otrl potu raz izmučeno, od krvavih srag razorano lice.

Ah, kje ste, kje ste — usmiljene jeruzalemske žene? . . . Nijih! . . . Nikogar ni, čigar pomilovalen pogled bi lil krepila v njegovo potrto dušo . . .

„Umreti moraš!“ se razlega. „Umreti moraš!“ mu doni od vseh strani na uho.

A on nemara upa še vedno. Kakor pričakujoč povzdigne svoje oči . . .

Glej, krdelo mladeničev in deklet mu hiti nasproti . . . Tako podobni so mu! . . .

„Moji otroci!“ vzdihne. Ločili so ga bili od njih, a zdaj prihajajo . . . —

Nova moč mu prešine onemogle ude. Še enkrat se vzpne pokoncu. Solze ginjenosti mu zalijejo oči . . .

„O sem, sem, otroci moji! Sem k meni, da vas objamem, da vas poljubim! . . . He, vi se ne ganete? Vi čakate? Ali ne vidite, kdo sem? Ali me ne poznate? Urno, urno! O pridite in pomagajte! . . .“

Zaman! . . .

Poznajo ga, a s povešenim pogledom gredo mimo njega. Sramujejo se ga, zatajujejo ga! . . .

„Izdajalci! O hujši od izdajalcev!“

Nova ploha udarcev se je usula nanj. Kak zasmeh, kako roganje! Toda to ga ni bolelo — bolela ga je nehvaležnost in izdajstvo lastnih otrok!

A še enkrat mu ožive oči, še enkrat se razlije toplota po njegovih oledenelih udih . . .

Roj mladih bitij priraja v veseli igri v njegovo obližje . . . dečki in deklice. — Veseli, zdravi obrazi, kakor obdahnjeni od svetle zarje . . . iskre, žareče oči . . . zvonek, srebrn smeh! . . . — Njegovi najmlajši, njegovi najdražji! Ah, vsaj ta nedolžna srca ga bodo še ljubila! . . .

„Sem na prsi moje — sem . . . k meni, moji ljubljenci, dragci moji! O sem, sem, na moje ranjene prsi!“

A le-ti strme samo! Ne poznajo ga, ne razumejo ga, tuja jim je njegova govorica . . .

„Sem k meni, sem k meni! Ali čujete?“

A njih oči se čudijo, kakor bi hotele reči:

„Kaj to govori? Kaj misli? Kdo je?“

Njemu pa se utrne po bledem licu zadnja solza, ki so jo hranile še njegove izsušene oči . . . Zaječal je, kakor bi bil zdaj še začutil smrtonosni udarec . . .

„Ah, to ste storili iz njih? O satansko delo! Prokletstvo, prokletstvo nad vas in vaše otroke!“

Omahnil je in se zgrudil pod težkim bremenom! Njegovi nasprotniki pa so se mu še bolj krohotali, še bolj so ga bili in še bolj so mu potiskali v glavo trnjeven venec. Nove srage krvi so privele na dan. A on ni čutil več telesne bolečine. Samo v duši ga je skelelo . . .

Zdaj je vedel, da mora umreti, vedel, da ni zanj nobene rešitve več. In želel si je umreti — da bi pozabil grozno sramoto! . . .

* * *

Golgata — — —

Križ velikanski kipi v nebo, a na križu je razpeto njegovo plemenito telo . . .

Pribili so ga na sramotni les in zdaj visi med nebom in zemljo — plačilo za njegovo ponižnost, njegovo vdanost, njegovo zvestobo in pokornost! . . .

Moči mu ginejo, le v redkih vzdihih se mu dvigajo še prsi . . .

„Žeja me!“

Ah, kolika bolest, da je izsilila to priznanje iz njegovih sicer tako ponosnih ust!

Ali nikogar ni, da bi namočil gobo v jesih in vodo ter mu ohladil pekoče ustnice . . .

Trpi in umira . . . Še en vzdih in konec je njegovega poniževanja, konec njegove sramote . . .

Na mrtvaškoblede licu mu trepeta še solza, ki se mu je bila utrnila, ko je videl stati svoje najmlajše, svoje najdražje pred seboj, pa ga niso poznali, niso umeli . . . Ni mu bila zdrknila nizdolu, obtičala je kot znak njegove neminljive žalosti na njegovem obrazu. In zdaj je blestela kakor dragocen biser, blestela kot odsev one luči, ki je prej tako milo sijala iz njegovega dobrohotnega očesa . . .

* * *

Nebotičen križ! . . .

Okroginokrog molk in mrtvaška tišina . . . Kakor bi bilo izginilo življenje s površja zemlje! Vse tiho . . . Čuti je le curljanje krvi po stebru nizdolu . . . —

O kako si lep v svojem velikem mučeništvu! . . .

Kdo si, kdo, ti mogočni mrtvec?

Kdo si, da te nihče ne pomiluje?

Kdo si, da se smiliš samo meni?

Glej, znamenje nad njegovo glavo!

Dve črki samo: N. S.

Ali nisem že videl tega znamenja nekje?

Kakor bi imel zarežani ti začetnici globoko v svoje srce, tako se mi zdi!

Kdo si, veliki mrtvec, kdo? . . . O bodi že kdorkoli! Po krivici si trpel, po nedolžnem si umrl! A nihče, nihče te ne pomiluje! Pomilujem te samo jaz, jaz edini, ki sem reven in ubog! . . .

O ti jasno, sinje nebo! Niti ti, ki si se bilo stemnilo nekoč ob smrti nedolžnega, niti ti ne pokažeš svoje nejevolje! O zagrni se v žalost, zagrni se v temo! Pozovi vkup svoje najbolj grozne oblake! Nagrmadi jih nad glavami krivičnikov! Posezi po blisk in strelo! Dvigni ognjeni bič in vihti ga! Rohni in grmi! Pretresi zemljo, da se odpro grobi, da vstanejo mrtvi! Med njimi išči pravičnikov, ker jih med živimi ni! Zagrinjalo, stkano iz strupenih nitk zelene zavisti in krvavega sovraštva, ki loči človeka od človeka, brata od brata, narod od naroda, naj se pretрга od zgoraj do doli in zavlada naj že ona velika ljubezen, ki se obeta stoletja in stoletja, pa je ni! . . .

O ti jasno, sinje nebo, ti se samo smehljaš, kakor bi te vse to ne brigalo nič! Mirno gledaš nizdolu in zemlja, ki jo namaka po nedolžnem prelita kri, se ne gane . . . —

Hladna je zemlja, a ti nebeško solnce si tako vroče! . . . Toda tudi ti si brezčutno! Neprenehoma gledaš smrt, neprenehoma vidiš krivico, nasilstvo in zločin, a ti ne kreneš s svojega tira! . . . S potratno radodarnostjo siplješ svoje dobredejne žarke na tiste, ki

bi zaslužili, da jih ugonobi dušljivo žveplo izpod neba!... Potoke krvi zreš, a ti se sučeš veselo čez neba jasno plan, kakor bi ne bilo nič žalosti, nič trpljenja . . . Smehljaje še nagiblješ in veselo hitiš gledat onostransko — gorje! . . .

In zdaj noč . . .

Noč, tako lepa, tako krasna, kakor nemara tvoj nekdanji sen, veliki mučenik! . . .

O zakaj si baš nocoj si nadela ves svoj čarobni nakit, ti bajna noč! Kje imaš svoje groze, kje svoje strahove, temna noč? Zakaj ne navdaš s trepetom tega zlobnega sveta? Ali ne vidiš smrti, ne vidiš moritve, ne vidiš krvi? Toliko svetlih, jasnočistih oči imaš, in ti ne vidiš! Toliko oči in ti ne potočiš ni ene solze!

O ti neusmiljena noč! —

Vse mirno in tiho! . . . —

Nič se ne gane . . . mirno, tiho kakor v grobu! . . .

Samo curljanje krvi se čuje . . .

In zvenenje harp! . . . — —

Odkod ti tožni zvoki — te pretresljive žalostinke? Ihtenje mar nevidnih duhov? . . . Usmiljenje, ki prihaja od zgoraj, iz nebeških planjav? Usmiljenje in ljubezen? . . . — —

Nič, nič! —

Samo zvenenje atomov, ki drhtijo in trepečejo ob vzdihih moje temne žalosti! . . . — —

Usmiljenja ni — ljubezni ni — pravice ni . . . —

* * *

In potem so ga položili v grob . . .

In gomila, ki je krila njegovo telo, je bila velika . . . Segala je čez cele dežele . . .

V nedeljo zjutraj pa sem prišel gledat navsezgodaj h gomili . . .

A on ni bil vstal! Težko je počivala mokra prst na njegovem truplu . . .

In vedel sem, da ne vstane nikdar, in moja žalost je bila velika . . .

Napis pa, ki je visel prej velikemu mrtvecu nad glavo, je dičil zdaj grob njegov . . .

Samo dve črki: N. S.

A zdaj sem ju razumel, zdaj sem vedel njiju pomen . . . zdaj sem vedel, kdo je veliki mrtvec . . . vedel, da sem ž njim tudi jaz sam umrl! — — —

Literarno delovanje ruske cesarice Katarine II.

Spisal Janko Bratina.

Wenn ein Schriftsteller von der geistigen und litterarischen Bewegung in Russland spricht und des XVIII. Jahrhunderts gedenkt, so steht dem Leser vor allen Dingen das Bild Katharinas II. vor Augen.

Wolkonskij, Bilder aus der Geschichte und Litteratur Russlands, übersetzt von A. Hippus.¹⁾

Da je pri nas Katarina II. kot literatinja le malo komu znana, temu se nikakor ne smemo preveč čuditi. Pomisliti moramo namreč, da niti ruska književna zgodovina ni posebno vpoštevala cesaričinega delovanja, večinoma radi tega ne, ker ni bilo nikake popolne izdaje njenih del in se tudi dostikrat ni vedelo, ali je umotvor, ki so ga pripisovali njej, res njen ali ne. Kriva je bila tega dosti cesarica sama, ker je pisala večinoma pod psevdonimi ali tudi brez vsakega podpisa. Za njene dobe namreč literat ni užival nikake časti in spoštovanja, ampak le — preziranje. Občinstvo je smatralo ljudi, ki so se bavili s peresom, za inferijorne in jim odrekalo vsako višje spoštovanje. Tako je torej umljivo, da se Katarina ni hotela podpisovati s pravim imenom; to je tudi provzročilo, da je bilo mnogo njenih del dolgo časa neznanih. Malokdo je izrekel kako javno mnenje o cesaričinem pisateljevanju, edini Karamzin je mimogrede zapisal par stavkov o njenih literarnih delih: „Mnogo drugih stihotvorcev se je pojavilo in Katarina — upam si povedati — jim je bila Muza. Ona je pokazala ruskim avtorjem nove predmete, ona je odredila komisijo za prevode, ona je odločila nagrade za pisatelje — — —.“ Kakor torej vidimo, je cesarica storila dosti za rusko literaturo, tudi če sama ne bi bila prišla za pero. Ker pa je tudi sama stopila v kolo književnikov, zasluži pač, da se njeno delovanje ceni bolj, nego se je cenilo do danes.

Že Peter Veliki je odprl Rusijo zapadnim vplivom in idejam. Ruska masa se sicer za to ni nikdar zanimala, toliko bolj pa višji

¹⁾ Razen omenjenega dela sem porabil pri svoji razpravi še sledeče vire: A. Талаховъ, *Исторія русской словесности*; А. Н. Пыпинъ, *Сочинения императрицы Екатерины II.* Peterburg 1901—04; in A. von Reinholdt, *Geschichte der russischen Literatur.*

sloji, posebno za časa Katarine II. Francozi in njih ideje so bile ruskim visokim krogom merodajni, francoska filozofija je takrat preplavila ves ruski dvor. Cesarica sama je občevala in si dopisovala z Voltairejem in Diderotom in se zanimala za razna enciklopedijska vprašanja. A tudi Francozi so se ogrevali za Ruse in Voltaire je bil ginjen, ko so ga Rusi obiskali v Parizu. Hotel se je pokazati resničnega prijatelja Rusom in spisal je že v starih letih zgodovino Petra Velikega.

Tak je bil duh časa, ko se je začela Katarina baviti z leposlovjem. Šuvalov jo je seznanil takrat s francosko književnostjo in cesarica je žrtvovala marsikako uro tem študijam vkljub temu, da je imela s svojimi vladarskimi posli mnogo opravila. Vsekakor ji francoska literatura ni delala toliko preglavice kot pa ruski jezik. Bila je po rodu Nemka in ruski se je naučila šele na ruskem dvoru. Posebno pa se ni mogla dobro privaditi ortografiji. Sama pravi, da ni imela nikakega učitelja za ruščino, ker teta Elizabeta Petrovna tega ni hotela. „Такимъ образомъ“, pripoveduje ta znamenita žena, „могла я учить ся русскому языку только изъ книгъ безъ учителя, и это есть причина, что я плохо знаю правописание“. In vendar je visoko spoštovala ruski jezik, častila ga je in večkrat je rekla, da pride čas, ko bo ruski jezik jezik svetovni.

Poglejmo sedaj njeno delovanje samo! Kako obsežno je bilo znanje cesaričino, razvidimo iz tega, da se ni pečala samo z enim, ampak s celo kopico predmetov. Zelo se je zanimala za vzgojeslovje že radi svojih otrok samih. Znano je, da je občevala s takratnim pedagogom Basedowom in prispela dokaj znatno vsoto za njegovo delo „Elementarwerk“. Tudi sama je prijela za pero in izdala za otroke: „Zbrane ruske pregovore“ in „Alegorične povesti“. A njen duh s tem ni bil zadovoljen, lotila se je tudi žurnalističnih študij. Izdajala je satirične skice pod naslovom: „Byli i nje bylicy“, kjer je s fino satiro prijela zdaj tega, zdaj onega znanega veljaka. Opisala je dotičnika vsakokrat tako realistično in resnično, da je ljudstvo takoj iztaknilo pravega možaka. Vse te študije so bile pisane pod raznimi imeni; tudi tehnika je bila vedno drugačna. Danes je pripovedovala stara babica svoji vnukinji razne dogodke, jutri je pisateljica govorila zopet v prvi osebi občinstvu. Sploh so te skice svoj čas vzbujale jako veliko zanimanje in marsikdo je bil radoveden, kdo se skriva za temi različnimi imeni.

Da je bila tudi v zgodovini in polemiki na svojem mestu, je pokazala Katarina z naslednjimi deli. V tistem času je izšla fran-

coska knjiga: „Voyage en Sybérie“, katero je spisal Abbé Chappe D' Auteroch, član akademije pariške. Ta knjiga je polna raznih krivih nazorov o Rusiji in njenih prebivalcih in cesarica je smatrala za svojo dolžnost, nastopiti proti imenovanemu pisatelju. Spisala je francosko knjigo: „Antidote“, ki je pokazala, kako površno je Abbé Chappe sestavil svoje delo. Katarina je nastopila odločno in kritično ter v jasnih potezah in z gotovimi dokazi pobila svojega škodoželjnega nasprotnika. Kakor se je v knjigi „Antidote“ potegnila za sedanjost, tako je nastopila v drugem delu — „Opazke k ruski zgodovini“ — za rusko preteklost. Ni se bala ne tega ne onega, ampak na podlagi resnice in temeljitih dokazov je skušala oprati čast svoje domovine. Razen teh večjih del je spisala še več manjših zgodovinskih razprav, kakor n. pr. o Ruriku in o knezu Olegu. —

Kako obširno znanje je imela ta visoka žena, je razvidno iz tega, da se je pečala tudi z jezikoslovjem. Dopisovala si je z Nikolajem in drugimi nemškimi učenjaki, študirala je marsikako znanstveno delo in slednjič res sestavila: „Slovar vseh jezikov in narečij“. Izšel je v Petrogradu I. zv. leta 1787. in II. zv. leta 1789. Sicer je bilo to delo seveda bolj plod diletantizma, a gotovo je imelo tudi svojo vrednost, kajti veliki jezikoslovec Jakob Grimm sam se je o tem slovarju izrazil sledeče: „Ohne Zweifel wurde durch das von der Kaiserin Katharina veranstaltete St. Petersburger Wörterbuch, wenn es auch noch auf sehr ungenügender Grundlage aufgerichtet ist, die Sprachvergleichung wirksam angeregt und gefördert“.

Videli smo, da se je slavna cesarica pečala skoro z vsemi duševnimi strokami, videli smo, da se je zanimala za vzgojeslovje in zgodovino, videli smo jo na polju žurnalistike in jezikoslovja — pogledjmo še na drugo polje — na polje dramatike! Tu je bila Katarina najbolj plodovita. Napisala je enajst dram, sedem tekstov za opere in pet takozvanih „Proverbes“, to so igre v francoskem jeziku. Pisala je večinoma za dvor in vse te igre so se predstavljale v domačem dvornem gledališču. Drame njene so bile polne realizma in satire, tupatam že skoro karikature. Jezik je čist in tekoč, dialog prijeten in naraven. Katarina je pisala, kakor sem že večkrat omenil, navadno brez podpisa, govorila je o sebi kakor o kaki drugi osebi. Voltaireju je poslala dve svoji komediji: „O čas!“ in pa „God gospe Vorčalkine“ ter pripomnila: „Avtor ima mnogo nedostatkov; ne pozna gledališča; zapletki njegovih del so slabi. Ne more pa se to reči o značajih: ti so vzeti iz življenja in so preizkušeni.“

„O čas!“ je satira na razne ženske slabosti, posebno pa je pisateljica v tem delu proti svetohlinju. Hanžahina je taka ženska, ki vedno moli in se posti, a ne pozna brata, ne vidi bližnjega. Njepustov ji dokazuje, da je ljubezen do bližnjega prva zapoved in več vredna nego njeni posti in molitve. — V drugi komediji je glavna junakinja gospa Vorčalkina. To je ženska po starem kopitu, ki se vedno jezi in huduje na nove nazore, hvali pa seveda „stare dobre čase“. Vse dobrodnele naprave nove dobe so ji na potu, huduje se radi sirotišč in hiš za najdenčke. „Kako je svet danes narobe“, pravi v svoji „sveti“ jezi; „pankrte pobirajo in oskrbujejo, kot bi bili plemenite krvi. Ali že more človek dvomiti o pokvarjenosti sveta?“ — „Nesporazumljenja“ se imenuje komedija Katarine II., ki obdeluje nesporazumljenje med ženinom in nevesto. Sicer pa nista ta dva glavni osebi, ampak gospa Gostjakova. To je dama, polna visokoletečih idej, ki se ji nikdar ne izpolnijo. Vedno dela načrte, a vsekdar brez realnih tal — zida v oblake, „безъ знанія дѣла“, kakor pravi duhovita pisateljica. — Naj navedem še eno komedijo po vsebini, t. j. „Gospa Vjestnikova z družino“. Cesarica zastopa tu pedagoško stališče in nam riše človeka, ki je bil nekdanj čisto navaden, neuk kočijaž, kot — vzgojitelja. Druga oseba te komedije je mlado dekle, ki vsled slabe vzgoje in pretepanja popolnoma otopi in postane neumno. —

V oni dobi se je začelo po Rusiji širiti prostožidarstvo, ki se je pojavilo že za Petra Velikega. Kakor pripovedujejo nekateri, je bil baje on sam vnet pristaš lože in je storil mnogo, da se je ta pojav okrepil in utrdil na Ruskem. Ravno nasprotnega naziranja je bila Katarina II. Ona je bila skozinskozi nasprotnica tega gibanja in storila je vse mogoče, da bi ga zatrla. Napisala je štiri pamflete, v katerih je skušala osmešiti prostožidarske težnje in jim izpodkopati tla na Ruskem. Izmed omenjenih štirih pamfletov ima eden naslov: „Skrivnosti anti-absurdnega reda“. Ta igra je polna bridke ironije in na najhujši način zasmehuje simboliko in ceremonije prostožidarjev.

Kakor sem že omenil, je cesarica spisala lepo število komedij; tu sem naštel le najznamenitejše, le najznačilnejše, iz katerih pa čitatelj vsekakor lahko povzame, kakih nazorov je bila visoka pisateljica in za kakimi cilji je stremila njena globoka duša.

Tudi v operni literaturi si je Katarina priborila dokaj odlično mesto. Sicer njena dela tuptatam niso bila prosta diletantizma, zato tudi niso postala trajne vrednosti, a takrat so dosegla velikanske

uspehe. Najbolj znana je opera: „Fedul in njegovi otroci“, katere libreto je cesarica s pomočjo nekaterih sodelavcev sestavila večinoma iz ruskih narodnih pesmi. Znamenita je tudi druga opera: „Vitez Kozometovič žalostne postave“, ki je dobila zgodovinsko vrednost radi osebe tega „žalostnega viteza“. Ta je namreč kralj Gustav III. švedski. Pisala je proti njemu že politične članke in se norčevala iz njegovih praznih žepov, slednjič ga je Katarina porabila še za opero, v kateri je ironično in komično orisala njegove velike čine, ki jih je hotel izvršiti na Finskem. Vsebina tega dela je jako podobna znani historiji o žalostnem junaku da la-Mancha. — Na tem polju je Katarina spisala še več stvari, ki pa se mi vse ne zde vredne, da bi govoril o njih natančneje.

Omenim naj tu še, da je cesarica spisala pet celih dramatičnih del in še lepo število raznih odlomkov in načrtov v francoskem jeziku. Vse te drame so se igrale izključno na domačem dvornem odru in so izšle pod imenom: „Recueil des pièces donnés au Théâtre de l' Hermitage“. —

Izšlo je tudi nekaj študij o njenem literarnem delovanju. Njena dela so bila izdana leta 1849., a kritične točnosti glede njih le še ni bilo dosti. A. N. Pypin je priredil novo izdajo Katarininih del, ki je izšla v osmih zvezkih od l. 1901.—1904., razen 6. zvezka, ki ga še manjka. Gradivo za to izdajo je izdajatelj moral iskati po raznih bibliotekah in muzejih, kjer se je nahajalo še marsikaj neobjavljenih stvari; tako n. pr. v cesarskem arhivu, v moskovskem muzeju in v biblioteki cesarske akademije.

Na koncu naj omenim še, kak grobni napis si je sestavila slavna pisateljica in vladarica, napis, iz katerega nam odseva ves značaj in življenje te plemenitaške literatinje. Glasi se tako-le: „Tukaj počiva Katarina, rojena v Štetinu 2. maja 1729. Leta 1744. je prišla na Rusko, da bi se omožila s Petrom III. — — — — Imela je republikansko dušo in dobro srce; imela je prijatelje — — — — delo ji je bilo lahko in imela je veselje do umetnosti.“ —

Umrla je Katarina II. leta 1796. dne 16. novembra.

Književne novosti

Zofka Kveder-Jelovškova: Iskre. — Dnevi nebrzdane originalnosti, ki je iskala svojo umetnost v skoro nemogočih, tendencijozno zavutih snoveh, ki je kazala svojo prvobitno silo in lastno voljo v kiklopsko nakopičenih, slabo ali nič zvezanih stavkih, zagonetno mnogopomembnih besedah in drugih negovorečih znakih, ti dnevi so tudi za Z. Kveder-Jelovškovo že minili. Čim ekstremnejša pa je bila ob svojem nastopu, tem prej je morala pri svojem talentu najti ravnotežje, pot svoje umetnosti. In če se je ob pomanjkanju vzornic otesala čimdalje bolj tudi moških vplivov, vendar je bila še precej časa njena umetnost bolj kozmopolitična, saj je izšla naravnost iz socialistske šole; njena posebnost pa je obstajala v smelosti nastopa in v neobrabljeni originalnosti predmetov, ki pa so zopet služili tendenci. Čim jasneje pa je spoznavala razmerje življenja in umetnosti, čim bliže je bila odkritju, da „življenje nima visokih besed“, tem bolj je zapuščala svoje amazonske steze in postajala slovenska umetnica. Poleg zdravega umetniškega nagona gotovo ni bilo brez vsega vpliva na Zofko K.-J. tudi splošno stremljenje mladih naših umetnikov proti rodni grudi, sodim marveč, da je baš to vračanje mlade slovenske umetnosti v domovino pokazalo umetnici pot v — naše kraje. Naenkrat se ji je odprl tu bogat svet, v katerem je prej leta živela, ne da bi bila prav občutila njegove demonske sile in skrivnostne moči, ki snuje v dušah teh ljudi s srednjeveškimi nagoni. Baš „iz naših krajev“ pa nam je začela ustvarjati nove tipe slovenskega človeka, ki ga poznaš in ne poznaš, ki je še trdneje zvezan z naravo in njenimi silami nego kje drugje pri nas; in kakor je začela preiskovati intimnejše razmerje teh dveh — narave in človeka — tako je menda ona prva začela risati — rekel bi — psihologijo pokrajine in njeno samovoljnost. Izpod njenega peresa vstajajo naši kmetje kakor nekaki božični heroji, vse drugačni, kakor jih je risala dosedanja naša kmetjska povest s tipičnim konfliktom. Pa ne da bi bil vzrok v hribu in šumi sami, nikakor, tudi človek idilskih gričev, stanovnik pokrajin brez vsake velike, fantastne linije stopa pred nas s svojo silno strastjo, razkrivajo se nam viharji njegovega na videz tako mirnega srca. Zofka K.-J. seveda ne pozna samo tega kota slovenskega ozemlja, ona je tudi med Hrvati doma, ona pozna in študira ves slovanski jug in hoče biti jugoslovanska pisateljica, vendar se mi zde podobe iz tega širšega sveta manj plastične, bolj kozmopolitične, zlasti ako ne nastopa v njih pisateljica sama in jim daje s tem nekako subjektivno-lirski značaj. To je okvir, v katerem se gibljejo njene slike, vinjete, črtice in legende, ki jih je zbrala v posebno knjigo in jih „Iskre“ naslovila. To so resnično iskre — srca in duha, občutkov in spoznanja. Petnajst številok obsega naša knjiga, vse iz zadnjih petih let. Posebnost njena je ta, da se vrstijo slovensko pisane črtice s hrvaškimi (8 slovenskih, 7 hrvaških), kakor so predmeti posameznih številok vzeti iz slovensko-hrvaškega sveta. In res nam razgrinja umetnica idilske slike ob solnčni Adriji, vodi nas v romantično tišino stoletnih slavonskih pragozdov in nam pravi zgodbo njih krepkih otrok v ljubavi in togi; drugod zopet uživamo poezijo starih parkov in poslušamo odmev starih, lepših časov; tam nam predstavlja pisateljica svoje junake iz „kranjske Črne gore“ s srednjeveškimi instinkti in zadržanimi strastmi, ljudi, katerih ljubezen je zamišljena in zamišljeno veselje. Tuptam nas vede tudi v salon,

v umetnikovo delavnico in tu zvemo marsikaj lepega za dušo in srce, tudi kaj koristnega za življenje. Črez vse te daljše in krajše črtice, slike in legende pa je razlito neko svetlo, nedeljsko razpoloženje, in tudi tam, kjer nam riše Zofka K.-J. temnejše strani človeškega življenja, tudi tam nas ne ostavi ona nedeljska radost, kajti take lise so potegnjene le z namenom, da stopi podoba celote plastičneje pred oči, in to s tako večšostjo, da nas veselje med umetniškim stvarjanjem niti ne pušča zreti na človeka-trpina, ki je predmet umetnici. In res nisem kmalu čital knjige, ob kateri bi se bil tako živo zavedel Schillerjevega izreka: *Heiter ist die Kunst*. Prikupljivost knjige povečujejo tudi čedne vinjete, ki krasijo posamezne številke; ilustracije je izvršil M. Rački.

Dr. Iv. Merhar.

Josip Regali: Relievi. Založil in prodaja Dragotin Hribar v Ljubljani, cena 2 K.

Ako je bil kdaj naslov kaki publikaciji primerno izbran, zgodilo se je to pri pričujoči knjigi. Kakor ujame umetnik v plastiki en sam tipičen moment iz celega motiva, ki mu plava pred dušo, ga pusti okameneti in ga ne oblije in ne omehča z bujnimi, prelivajočimi se barvami, temveč ga s pomočjo kontrastov svetlobe in sence tem bolj živo dvigne iz ploskve, tako je zbral Regali v tej knjigi osmero momentov človeške psihe, ni jih razblinil in predočil v dolgotrajnih povestih, ni jih retuširal, odevši jih v obleko bujnega, melodično-mehkega stila, temveč s plastičnim slogom je obvladal te momente, da obstanejo za trenotek pred teboj liki izklesani iz kamena. In naj nam riše okolico in naj nam slika notranje življenje svojih oseb, nikdar se ne spušča v vso pestrost in raznolikost svojega sujeta, dvoje — troje tipičnih, plastičnih potez — in že se dvigne pred teboj stereoskopsko živa slika; vidi se, da je pisatelj s popolnim uspehom hodil v francosko šolo. Zaman iščeš v teh črticah zanimivo spletenih dogodkov in kratkočasnih novelističnih neverjetnosti, zanimive in kratkočasne so v toliko, v kolikor je zanimiva in kratkočasna analiza človeške duše — in to je njih velika vrlina! V psihološke momente je položil pisatelj pointe svojim črticam, čuti se tem pointam, da so utemeljene v situaciji sami in ne umetno pritirane od bogve kod. Pa naj si že predočiš naivnega, ravno vsled tega tako odkritosrčno modrujočega Sitarja, ki je ukradel gos, ali pa se domišliš nesrečne žrtve, ubijalca opekarja, vsepovsod je psihološki moment, ki stopnjuje situacijo in jo končno tudi reši. Regali ni površen, za efekti hlastajoč umetnik, on seže globlje in se sprizani tudi s filozofskimi problemi, zato mu pa tudi jezik ni sam sebi namen, kakor to občutimo včasih pri nekaterih drugih naših pisateljih, on mu je temveč le forma idej; in ker je ta forma pri njem realistično-plastična, mu postaja tudi slog mestoma neupogljiv kot linija, začrtana v kamen. — Že samo globokozamišljeni „Jesenski večer“, v katerem je dokazal pisatelj vse svoje fino opazovanje prirode in umevanje človeške notranjosti, je vreden, da ne zamudi nikdo tega najnovejšega umetniškega pojava na polju slovenske književnosti!

G.

„Ilustrovani narodni koledar“ za leto 1906. Uredil prof. dr. Ant. Dolar. Leto XVII. Last in zaloga „Zvezne tiskarne“ v Celju. Cena bruširanemu izvodu 1 K, vezanemu 1 K 50 h, s poštnino 20 h več. „Ilustrovani narodni koledar“ prinaša tudi letos mnogo lepih slik in mu je zabavni del izredno obsežen in zanimiv. Prispevali so zanj: M. P. Nataša, Fr. Kocbek, Mozirski, I. Cankar, A. Novačan, Savinjska, Cv. Golar, Vladimir Borotha in drugi. Kulturno-politični pregled za leto 1905. je sestavljen jasno, jedrnat in objektivno. Lahko rečemo na kratko: tako elegantno opremljenih koledarjev s tako izborno vsebino

je malo! Odveč bi bilo torej „Ilustrovani narodni koledar“ še posebej priporočati v nakupovanje!

— a —

Slovenska jezikovna vadnica za tesno združeni pouk v slovnici, pravopisu in spisju. III. zvezek. Spisala H. Schreiner in dr. J. Bezjak. Na Dunaju. Založil F. Tempsky. 1905. Cena 80 h. — V čem obstoji prednost te vadnice in njenih dveh prednic, je povedano že v naslovu. Taka knjiga uči jezik res rabiti, ne samo umevati njegov sklad, dočim se je prej učil jezik le kot nekaj predmet za študije, ne pa kot orodje, ki ga je treba vzeti kar v roke, — Naše „vadnice“ začrtavajo in često docela opravljajo ves popravek jezikovnega vadništva. Zgledi, pravila in metodika, vse je tu; učenec se nauči obenem slovnice, novih besed, govora in pisave. Posebno izborne se mi zde vaje v spisju, ki so vzoren zgled, kako se mladina navaja neprisiljeno k samotvornosti. — S kakima dvema teorijama — pretirano Kernovima — se ne skladam; pa to bomo pedagogi že med seboj opravili; take divergencije pa splošne pohvalne sodbe seveda nikakor ne omajajo.

Dr. Jos. Tominšek.

Fran Hrčič: U sumraku. Drama u četiri čina. Samobor 1905. Cena K 1'60. V hrvaškem slovstvu izide vsako leto na dan nekaj izvirnih dramskih spisov in „hrv. zem. kazalište“ v Zagrebu odpira svoj hram rado domačim novitetam. Tudi Hrčičeva drama se je že igrala. — Hrvaški dramatik se osobito radi oprijemljejo zgodovinskih snovi; tu jim je odobravanje pač najprej osigurano, ker se da v takih spisih neprisiljeno udarjati na patrijotično struno, ki zazveni takoj v srcih gledalcev. Hrčičeva drama pa ni zgodovinska, a posvečena je sujetu, ki za zgodovinskim tudi pri Slovencih najbolj zgrablja maso občinstva: narodnemu življenju. „U sumraku“ je prav dobra „narodna igra“ v ožjem pomenu: živa uprizoritev hrvaškega seljaškega življenja. V posebno hvalo gre igri, da ni zvarjena po receptu trivijalnih „Volksstücke“, ki so jim ingrediencije: kmetška robotost kot surogat za dovtipnost, surovost za šaljivost, pest, kol in kletve za motivacijo! Ne! Ta igra je vseskozi temperirana z oduševljenostjo; poje se seveda tudi tu, pije in napiva, brijejo se norci, pleše se kolo in vrši se obligatno ženitvanje, a kmet ni in nikoli ne postane kmetavs.

Zgodba je tista stara in vedno nova: sreča in nesreča v ljubezni. Mlada, lepa žena, star, a bogat mož, po njegovi smrti ljubimstvo z mladim, vrlim hlapcem, ovire pri združitvi, razdružitvi, krivda na obeh straneh, konec: on je postal njej na ljubo ubijalec, ona pa bo skočila njemu na ljubo v vodo — to so postaje v jako bogatem dejanju. Prizori so zelo učinkoviti in spretno sporejeni; eno pa se nam zdi prisiljeno in nenaravno — žal, da je to baš glavna kriza, ki določuje pravec vsej drami: nemogoče je, da bi se mladi Niko, ljubimec lepe vdovice Ole, odpoval tako po bliskovo in res odurno svoji goreče ljubljeni gospodari, samo zato, ker mu Grga naprosto očita, da bi si rad pridobil lepo posestvo svoje ljubice. Pretiranost te občutljivosti čutimo tem bolj, ker Niko, dotlej nam skoraj neznana oseba, nikjer ne kaže tako radikalno trdega značaja. — Vdova Ola pa, glavna oseba v drami, kar živi pred nami; osebno nam ta strastna, ognjevita ženska ne ugaja povsod, a v razvoju drame je ona vselej na svojem mestu.

Dr. Jos. Tominšek.

R. Katalinić Jeretov: S moje lire. Pjesme. U Zagrebu 1904. (Zabavna knj. „Mat. hrv.“, svez. 170.—171.) Čez dobo dolgih dvajsetih let se raztezajo pesmi,

1) Ocena te knjige se nam je poslala od dveh strani. Eno smo prinesli že v oktobrski številki. Mislimo, da ustrezemo našim čitateljem, če priobčimo še drugo, ker je pisana s povsem drugega vidika.

zbrane pod gornjim naslovom. Vendar nimamo povoda, da bi vprašali po pesnikovem razvoju: vzemimo pesem, katero hočemo, isti duh veje iz vseh.

Pesnika diči najprej neizčrpen formalni talent kakor sploh sedanje hrvaške pesnike; ti gospodje se — v precejšnji razliki s slovenskimi — kar igrajo pesneč; naš pesnik si navidezno celo nalašč išče dokaj umetnih vzorcev za verze in kitice, ker bi sicer menda ne čutil, da poje v vezani obliki.

Ta zunanja lastnost pa je firma za notranje blago; to blago bi jaz imenoval deskriptivno ali deklamatorno liriko. Že to ime pove, da tiste mnogobrojne lepe besede gorkost čuvstvovanja bolj prikrivajo, često skoraj udušujejo, nego pa ga netijo. Ker je na eni strani razkošna prednost, se tem bolj občuti vsak nedostatek na drugi strani; manj na prvi strani bi bilo več na drugi. Tega se zavedamo tem bolj, ker je naš pesnik res pesnik po milosti božji ter fino in plemenito čuteč pesnik. Mislim, da v vsej zbirki ni ideje, ki bi ji ne odprl srca vsak, a vendar ni posebno mnogo takih pesmi, ki bi srce neposredno zgrabile. Nežnost, milina, čistota, dostojna navdušenost, mehka otožnost: to so glavni znaki teh pesem, ki so kar nalašč za posebne prilike (prigodnic je itak precej med njimi) in za učne svrhe. Vsekakor spadajo med najboljše zbirke, kar smo jih prejeli v zadnjih letih. Nekatere, zlasti krajše, so čisti biseri, n. pr. „Barkarola“ (str. 62.) ali „Notturno“ (str. 67.). — Večkrat pa sega mračnost predaleč. Kadar je nežnost prevelika, se nam zdi ali prisiljena ali jokava; take so nekatere v sicer lepem ciklu „Mrtvoj majci;“¹⁾ prava tuga in prava otroška ljubezen ni tako gostobesedna! Vsekakor čudno se glase besede: „Sa tog huma (namreč groba) leptirice bjezhte male! Vaj, tu moje sakrili su ideale(?)“. — „Epilog“ k tem pesmim je ponesrečen.

Krepko in ubrano pa done strune, kadar poje pesnik o svoji ožji domovini Istri (n. pr. stran 52.), in krasne so vse, ki so posvečene največji diki njegove domovine, morju.

Najkrepkeje in meni najbolj všeč je trikitična na strani 127.: „Manje rieči — više čina“; zadnja kitica so glasi s parodijo na znano popevanko: „Puna srca — pune čaše“ tako-le:

„Prazne čaše — srca puna,
manje rieči — više čina;
tad će biti opet sretna
„liepa naša domovina!“ —

V pesmi „Moje evangelije“ je pesnik povedal v dovršeni obliki svoj pesniški program; časten je zanj.

Dr. Jos. Tomišek.

Slavjanskaja muza. Sbornik prevedenih stihotvorenij V. V. Umanova-Kaplunovskago 3.-e ispravlennoe izdanie. Sankt-Peterburg 1904. str. 169. Cena 1 rubelj. Rusi se vedno bolj in bolj zanimajo za nas zapadne Slovence. To kaže tudi dejstvo, da je dočakala „Slovanska muza“ od leta 1892. že tretji natis. Tretji popravljene natis se razlikuje od prvega le v tem, da je izpuščena povest Šandorja-Gjalskega: „Stara cerkev“ kot nepesem in nekaj izvornih pesmi Kaplunovskega, a dodanih je par pesmi mlajših bolgarskih pesnikov: H. Boteva, M. Moskova in P. Slavejkova ter Rusina J. Gašaleviča. Čudim se, zakaj da ni pisatelj popolnil zbirke ravno tako tudi, kar se tiče Čehov, kjer stoji samo Svätopluk Čech, Srbo-Hrvatov (v zbirki so pesmi črnogorskega kneza Nikolaja I., A. Šenoe, Zmaj-Jovanovića, A.

¹⁾ Ta ciklus je prišel leta 1894. v posebni izdaji na svetlo. V „Zvonu“ 1895, 64, je izrekel o njem R. Perušek isto sodbo kakor mi.

Harambašića, P. Preradovića, A. Palmovića, H. Badalića) in Slovencev, od katerih sta zastopana samo Prešeren po „Nezakonski materi“ in Gregorčič po pesmih: „Moč ljubezni“ („Kak lunu da poljubilo more“), „Njega ni!“ („Rože je na vrtu plela“), „O nevihti“ („Prosti tvorec, svojih djetelj!“) in „Tri lipe“. Na koncu knjige je tudi par srbskih, bolgarskih, rusinskih in slovaških narodnih pesmi. Prevodi so prav dobri.

Rad. P—n.

Die südslavische Ballade von Asan Agas Gattin und ihre Nachbildung durch Goethe. Von Camilla Lucerna. Berlin 1905. str. 70.

V zadnjem času srečujemo na literarnem in znanstvenem polju vedno več ženskih imen; dokaz, da se tudi ženstvo bolj in bolj zanima za resna vprašanja. Tudi omenjena študija o Asan aginici je potekla iz ženskega peresa, kar je vsekakor hvalevredno.

Prvo poglavje nas seznanja z razmerjem nemškega pesnika Herderja, posebno pa Goetheja do znane srbske balade. Pisateljica razmotriva potem, kje je dobil Goethe vir za svoj prevod. V poštev hodita dve knjigi, namreč „Die Sitten der Morlaken“, Bern 1775, in pa Fortisova „Reise in Dalmatien“, Bern 1776, kateri je obe preložil na nemščino Clemens Werthes. Pisateljica je bolj za prvi vir.

Metrično stran obdeluje tretje poglavje. Čudno je, da je Goethe pogodil ravno pravo mero. Že prof. Murko je mislil, da so ga privedla morda lastna imena na to, n. pr. Aga Asan Aga. Malo čudno pa se mi zdi, če gosp. Lucerna pravi, da se pri Goetheju dobe trohajski verzi, ki so nekaka reminiscenca na Asan aginico, ki jo je preje preložil. Prav gotovo bi bili verzi:

„Wenn ich, liebe Lili, dich nicht liebte,
Welche Wonne gäb' mir dieser Blick!“

ravno tako gladki, kakor so, četudi bi Goethe ne bil imel ničesar opraviti s srbsko poezijo.

Prihodnji odstavek obsega vzporedno 1) original iz Fortisove knjige „Viaggio“, 2) besedni prevod, 3) Goethejev prvotni tekst, 4) prevod Fortisov (ital.) in 5) prevod Werthesov. Že naprej je jasno, v prilog katerega prevoda bo peljalo to vzporejanje.

V 5. in 6. poglavju pojasnjuje pisateljica kompozicijo balade in govori tudi o značajih delujočih oseb. V kompoziciji poudarja tri momente: da očita Asan ženi brezsrčnost, da mora ona od otrok in da izgubi moža.

V drugih narodnih pesmih jugoslovanskih se sicer tupatam nahaja kaka podobnost s to balado, a le malo. V poštev hodi tu le neka hercegovska romanca, katero je nemški pisatelj Roda priobčil v „Über Land und Meer“ 1904, I. 37. V bolgarski zbirki bratov Miladinov se nahaja tudi pesem (št. 19.), ki se glasi sledeče:

„Oj, povejte, kaj beli se
Tam na gori Belašici?
Beli li je sneg zapadel?
Beli li so labudovi?“

Na koncu priobčuje gosp. Lucerna še kratek zgodovinski pregled narodne pesmi jugoslovanske in razlaga tudi nekaj besed iz originalnega teksta. — Študija je bolj kompilatorskega značaja, a vidi se dobra volja. Vsekakor je Nemcem dober dokaz, kako je sodil o srbski narodni poeziji njih največji duševni velikan — Goethe.

Janko Bratina.

Glasba

Koncert zagrebškega pevskega društva „Kola“ v Ljubljani dne 11. nov. Ob svojem prihodu v Ljubljano je bilo društvo „Kolo“ že izven koncertne dvorane izredno pristrčno sprejeto; zavedalo se je občinstvo ljubljansko, da gre za obisk društva, kateremu je nad štiridesetletno delovanje zagotovilo prvenstvo med pevskega društva hrvaškimi. Tople simpatije so se izražale kakor na ulici tako tudi v koncertni dvorani „Narodnega doma“, v kateri je bilo v obilici burnega pozdravljanja in ploskanja ter tudi lavorjevih vencev, usulo se je celo cvetja na koncertujoči zbor iz vrst koleginj pevk ljubljanske „Glasbene Maticice“. Nastopilo je „Kolo“ s 45 pevci, vrstila sta se v vodstvu prof. Nikola pl. Fallera in skladatelja Vilko Novaka. Za vmesni spored je poskrbel operni pevec prof. Ernest vitez Cammarota, junaški tenor zagrebške opere, ki ga ima Ljubljana v dobrem spominu izza Hartmanovega „Sv. Frančiška“, predavanega po Glasb. Matici v ljubljanski stolnici. V dveh solonapevih Vekoslava Ružiča in Josipa Hatzeja, sosebno pa v arijah iz Puccinijeve „Bohème“ in Massenetovega „Wertherja“ je zasijal Cammarotov vzorno šolani glas v vsej krasoti pritojene milobe. Spored zbor je obsegal hrvaške skladbe Ivana pl. Zajca, Gjura Eisenhutha, Vekoslava Ružiča in troje skladb Vilka Novaka ter slovenska zbor „Lahko noč“ Hrabroslava Vogriča in „Oblaček“ dr. Gustava Ipavca. Ob takem sporedu je nastopil med Slovenci kot skladatelj Vilko Novak, ki je svoje zборе osebno vodil; spoznali smo ga kot skladatelja solidne spretnosti, stremečega po lepoti učinkivega blagoglasja. V zboru „Ah tamo!“ se izraža bolj nego v drugih samosvoje znanje v zanimivi spesnitvi besedila. Dva cveta v sporedu sta bila Gjura Eisenhutha „Kroz noč“, polnoglasen zbor plastične lepote, in Vekoslava Ružiča opojno barvani „San“. Z vzornim proizvedenjem sporeda se je izkazal zbor „Kola“ virtuoz, ki zasluži neomejene pohvale. Ob pravilnem fraziranju je uspelo znanje rabe dinamiških fines do učinka, ki vtisne vsaki, tudi najskromnejši podanih skladb znak plemenitega koncertantnega speva. Simpatije, katere si je zagotovilo društvo „Kolo“ s svojim nastopom, so našle pri komersu po koncertu tudi v navdušenih zdravicah toplega izraza, za katere se je zahvalilo društvo z vrsto improvizirano zapetih zborov.

Dr. Vladimir Foerster.

Gledišče

Slovensko gledišče. A. Drama. Dne 27. oktobra so igrali prvič na slovenskem odru burko v štirih dejanjih „Detektiv“, ki sta jo spisala nemški Ernst Gettke in Viktor Leon.

Burka je bogata situacijske komike in bi dosegla svoj namen brez onih dvoumnosti in preveč papirciranih besednih dovtipov, katerih v burki kar mrgoli. — Ponavljali so to igro 7. in 12. novembra.

Fina enodejanka je „Salome“, biblijska drama, francoski spisal Oskar Wilde, ki se je predstavljala v našem gledišču kot noviteta dne 2. in 4. novembra. Nekaj grozničavega preveva to delce Wildejevo. Brez dvojbe je razgrnil pisatelj s to dramo del svoje lastne nature pred nami. Perverzno delo perverznega pisatelja, bi lahko rekli! A da je bil Wilde pesnik, umetnik, ne kaže samo jezik njegov, ki je izbran, duhovit, temveč tudi dejstvo, da ima igrice veliko sugestivno moč. S predstavo smo bili izredno zadovoljni. V težki vlogi Salome se je odlikovala gospa Kreisova, kateri se je kar videlo, kako se je vživela v svojo vlogo. Dobra sta bila g. Dragutinović (Herod) in gospod Dobrovolny (Jokanaan).

Isti večer se je uprizoril prvič na našem odru zgodovinski prizor „Knez semberijski“, srbski spisal B. G. Nušić. V tej dramatski sliki je nekaj mogočnih, markantnih potez, katerih vplivu se gledalec ne more odtegniti. Trdi, jekleni značaji se nam kažejo v njej.

Obe enodejanki sta se ponavljali dne 4. novembra.

Jako nam je ugajala tudi Beyerleinova drama „Mirozov“, ki se je uprizorila kot noviteta dne 12. in 14. novembra na našem odru. Zoper gotove predodke in predprave se bori pisatelj v tej igri in sicer uspešno, prepričevalno, to pa zaradi tega, ker je vseskozi objektivni in se tendenčnost igri komaj pozna. Nekaj jako ljubkega je „Mala Dorrit“, veseloigra v treh dejanjih, po Dickensovem romanu spisal F. pl. Schöntan, ki se je predstavljala v našem gledišču prvič dne 21. ter ponavljala 24. novembra. Prvo dejanje je sicer precej mrtvo in dasi je v igri mnogo več romantike nego resničnega življenja ter se vrši vse v nam popolnoma tujem, za današnje čase popolnoma nemožnem miljeju, preveva vendar vse delo toliko zdravega humorja, da pozabimo vse pomisleke, ki jih imamo zoper to in ono ter sledimo s slastjo in res nekakim duševnim užitkom raznim prizorom. Dorrit je imenitno igrala gospa Kreisova, ki je kakor rojena za to vlogo.

Razen navedenih smo imeli zadnji čas še sledeče dramske predstave:

Dne 29. oktobra so se igrali drugič „Bratje sv. Bernarda“, dne 1. in 5. novembra „Mlinar in njegova hči“, dne 26. nov. popoldne „Deseti brat“.

B. Opera. Opernih predstav smo imeli izza zadnjega poročila šest. Operna novost je bila v tem času edino „Mara“, opera v enem dejanju, spisal Delmar, uglasbil Ferdinand Hummel. „Mara“ je polnozvočno muzikalno delo, odlikujoče se po krepki karakteristiki. Tu res govore godala ter jasno komentirajo dejanje. A da naposled v godbi vendarle ne bodo obveljala Wagnerjeva pravila, o tem smo bili prepričani iznova, ko smo po daljšem premoru slišali zopet enkrat Verdijevo „Aido“, ki so jo peli 16. in 18. novembra. Komentar se piše z duhom, a umetnost zahteva pred vsem srca! Godba brez melodije je to, kar je pesnitev brez poezije! V „Aidi“ je vse polno najslajših, globoko dušo pretresajočih melodij! —

Dne 29. oktobra popoldne se je pel četrtič „Car in tesar“, dne 10. in 26. novembra četrtič, oziroma petič „Pikova dama“, o kateri prinašamo v današnjem listu posebno oceno izpod peresa kritika-strokovnjaka.

Dr. Zbašnik.

P. J. Čajkovskega opera „Pikova dama“. Po Puškinovi noveli prirejeno besedilo opere podaje v sedmih podobah pripoved o zmotni ljubezni Lize do topničarskega inženerja Hermana, katera jo žene v smrt, ko se uveri, da jo je zmamil Herman k ljubezni le, da mu pripomore k zbliznanju s staro grofinjo, pri kateri je živela Liza kot rejenska. O stari grofinji, nazvani v ljudski govorici „Pikova dama“, gre glas, da se je priučila v svoji mladosti za pregrešnega občevarja s pustolovcem grofom St.

Germainom vedeževanju na tri karte, ki zadenejo pri igri. A satansko to znanje je združeno za grofico z usodo, da ji bo v smrt oni, ki zve od nje kot tretji za karte, prevzet od ljubavi. Dvakrat že je izrabila grofinja v svojo korist svoje znanje, a tretji, kateremu jih izda, je Herman, „mož s profilom Napoleona in z dušo Mefistofela“. Hermana žene strast po bogastvu. Po Lizinem navodilu se mu posreči nočni sestanek s staro grofinjo v nje spalnici. Sestanek ostane brezuspešen — grofinja premine strahu, ko ji hoče Herman z revolverjem v roki izsiliti napovedanje treh kart, za katero je zaman prosil. Vendar se pa prikaže mrtva grofinja Hermanu kot duh, da mu napove trojko, sedmico in as kot njemu dobitkonosne karte. Herman igra na te karte, na trojko in sedmico zadene, izjalovi se pa stava na as — namesto asa dvigne „pikovo damo“ — izgubljeno je; zopet se prikaže duh rajne grofinje „Pikove dame“ in mrtev se zgrudi Herman.

V prvi, najboljšejeji podobi se je podala „Pikova dama“ le fragmentarno, izostali sta dve tretjini, izostali so ensembli in celo za razumevanje razvoja dejanja pomembna balada Tomskega o usodi stare grofinje, ki je združena z njenim znanjem vedeževanja kart. Izognilo se je s tem težavam, ki jih nalaga proizvodnja opere ravno v epiškem delu prvega njenega akta. Zadovoljiti smo se morali s podanimi ostalimi slikami, kažočimi se v miljeju otožne romantike, ki tako zelo prija Čajkovskega fantazije in čuvstvovanja polnemu talentu. V čutenju nežno-sentimentalne ženske duše, zatopljene s poezijo romantike, se izraža Čajkovskega muzikalnost najsrečnejše, za bol in strah vse bitje prevzemajoče ljubezni najde Čajkovski svoje najlepše melodije, melodije, ki mu služijo kot glavne teme, ob katerih ustvarja čarobno-divne, cvetja in barv polne glasbene slike. Kakor v „Evgeniju Onjeginu“ tako je tudi v „Pikovi dami“ prepojeno dejanje strastne, tužne, bolne ljubezni, katere moč pogreza razvneto srce v vedno obupnejše stanje, ko sili na površje spoznanje, da je ostalo neizpolnjeno, kar si je sreče izsanjalo. Čimdalje postaja Čajkovskega muzika temnejša, žal in bridkost izražajoča, ko nam podaje čutenje nesrečne Lize in ko krik v blaznost gnane duše završi v glasbi, ko nam ustvarja muziko Hermanovega obupnega stremljenja po njegovi sreči, sreči v kartah. Naravnost monumentalen je Čajkovski v 5. sliki, ko se meša petje strahu in obupa razdejanega Hermana z žalnimi zbori in vriščem tromb pa utajenih bobnov, glasečimi se semkaj od cerkvenih obredov pri pokopavanju grofinje tja v njegovo tužno sobo, v kateri se mu prikaže duh pokojnice, napovedujoč mu zaželjene karte. Mojstrski tej sliki se pridružuje kot biser glasbenega ustvarjanja otožne in pretresljive melodije prekipevajoči spev Lize v 6. sliki, v kateri se sestane Liza polnočni čas s Hermanom, da spozna tu grozo njegovega demonskega značaja, ki jo tira v smrt. In še enkrat zavriska glasba v veselju, kot grandiozna poloneza se zablesti 7. slika, da predoči prešernost strast budoče bogataške igralnice, v katere sijaj pa treščí turobni konec Hermana, ki se zgrudi mrtev, varan po „pikovi dami“.

Predstavitelji opere Orželski (Herman), Skalova (Liza) in Stolzova (grofinja) so pripomogli s svojo vneto, da se je to vledelo Čajkovskega dično podalo; pohvaliti je tudi predstavitelje manjših vlog, režiserja Raneke (Tomskega), Ouředníka (kneza), Betetta (Surina) in Zacha (Cekalinskega). V ljubeznivi medigri „Dobra pastirčica“ sta srečno uspeli Rindova (Chloë) in Hočevarjeva (Daphnis). Orkester je pod vodstvom kapelnika Beniška storil vse, kar more.

Dr. Vladimír Foerster.

Splošni pregled

Literaren jubilej. Dne 11. decembra t. l. poteče 150 let, kar se je narodil prvi dramatik slovenski, Anton Linhart, pisatelj veselih iger „Županova Micka“ in „Veseli dan ali Matiček se ženi“. Umestno je, da se spomin očeta naše dramatike primerno počasti. Mi izpregovorimo kaj več o njem v prihodnjem letniku.

Slavje hrvaškega pesnika Luke Botiča. Dne 5. minulega meseca so v Spletu razkrili spomenik pesniku Luki Botiču, ki je bil rojen Spletčan in je l. 1863. umrl v Djakovu, jedva 33 let star. Ko je Vuk Štefanović z živo silo narodnega jezika svežil trdo umetnost „Maticе Srbske“ in je Branko Radičević na mesto učenih od in himen postavil izraz svojega srca, tedaj je rastel Botič, proslavljeni pesnik romantičnega epa „Pobratimstvo“, „Biedne Mare“ in „Petra Bačića“. Kakor Mažuranić nam opisuje borbe s Turki, a pri tem ga vodi misel narodnosti, pred katero morajo prestatl verski prepiri; z ljubavnimi zapletaji in pobratimstvom hoče združiti mohamedansko in krščansko stran srbohrvaškega naroda. Njegov junak Radnilović (v „Pobratimstvu“) je predstavnik „čiste, nepatvorene slavenske duše . . . junak je, a kadkad topi se u suzama kao nestašno djetеšce. Kad čustvuje, nema u njemu ni zrna razbora . . . bliznac pjesnikov“, tako ga presoja Božo Lovrić v knjižici „Luka Botič. Ciklus soneta, študija“, ki je ob razkritju spomenika izšla v Zagrebu. (14 sonetov o Botiču, študija o umetnosti, o Botičevem življenju in njegovih delih.)

Dr. Fran Ilešič.

Nekaj Kettejeve ostaline. V slovstveni zapuščini pokojnega trnovskega dekana Ivana Vesela, ki jo hrani sedaj družba sv. Cirila in Metoda, se nahaja na dveh polovičnih in na eni celi poli nekaj pesmi prerano umrlega pesnika Dragoti na Ketteja. Rokopis je Kettejev. Polovični poli sta preganjeni podolgota in dvakrat preko srede, tako je nastalo na vsaki strani po šest okenc in v vsakem njih je zapisan po en sonet; le na druge polovične pole robni strani sta v gorenjih dveh okencih dva prevoda iz ruščine in poslednje, t. j. šesto okence na isti strani je prazno. Na celotni poli so zdržema zabeleženi prevodi ruskih poezij.

Glavni napis na prvi polovični poli slove: Soneti. Vseh je 21. Od prvega do zadnjega so opremljeni z rimskimi številkami (I.—XXI.); a posamezni oddelki sonetov imajo svoje naslove. Prvi naslov je: Slovo. Pod tem zaglavjem je pet sonetov (I.—V.), katerih prvi se začinja: Kak tiho viješ se, lahnó krog mesta. Ta ciklus je bil prvokrat natisnjen v „Ljubljanskem Zvonu“ 1899, str. 34. 36., drugič v Kettejevih „Poezijah“, str. 133.—137., obakrat ob redakciji Aškerčevi. Razlike med rokopisnim in tiskanim „Slovesom“ niso znatne. Za „Slovesom“ je nanizana „Adrija“ — VI. do XIII. sonet. Ta prelestna sonetna kita je bila objavljena v „Lj. Zv.“ l. 1898. na str. 548.—551. in nato v „Poezijah“ 115.—122. XIV. sonetu je naslov: Kritikom postavljen je neposredno za „Adrijo“ kakor v „Lj. Zv.“ 1898, str. 551. V „Poezije“ ga ni sprejel urednik. Nato se začinja ciklus: „Spominom“ v „Lj. Zvonu“ 1899, str. 309. in v „Poezijah“ str. 138., stoji v rokopisu na zadnjem mestu pod šte. XXI. in je kakor njegova prednika XIX. in XX. sonet večkrat prečrtan s svinčnikom. XIX. in XX. sonet še menda nista objavljena. Evo ju!

XIX.

Da bi pozabil na-te, bral sem v knjizi
Vse Avguštine, Atanazije,
Gervazije, Protazije in Azije,
Vse magije pred sabo zrl na mizi.

Vendar da je bilá pištola blízi,
Polastil bi se v hip v ekstazi je
Takó sem pa le pil malvazije,
Ki res mi je pomagala v Elizij.

A kaj, še tu brenčala si v moj duh,
O ti ljubezen, ti si muha muh!
Miljon očij imaš, vse póke najdeš.

Ti se v človeka sitna zaletiš,
Z očij na nos, z nosú v uhó brenčiš,
Napósled še v glavó, v glavó mi zajdeš.

XX.

Prej dražil sem prijatelja: Poljubček,
Kaj ne, bi bil iz njenih ust sladak,
Kot roža so, rubin in poljski mak,
A kaj, ko te ne mara, bedni ¹⁾ ljubček.

A kaj, ko drugih ji sledi cel kupček:
Moj don Juan, en gigerl, vojak,
Pa ta komis, pa ta, ki nosi klak,
Zató pač lahko te mori obupček.“

Tu prideš ti čez drevored, neznanka . .
Takó polzi čez modri val íabud,
Ko z biseri si moči belo grud.

Kedó je ta prelepa Gruzijanka?
„Ohó, prljatelj, zdaj si ti Juan,
Kaj ne, poljubček, to bi bil krasan?“

Na drugi polovični poli je poleg pravkar opisanih sonetov zabeležil pesnik prevoda: „Elegija“ in „Angelj“. Konstantina Batjuškova „Elegija“ je v Kettejevi mojstrski preložitvi natisnjena v Vesela-Aškerca „Ruski antologiji“ na strani 218. Puškinov „Angelj“ stoji v tem zborniku v Veselovem prevodu, Kettejevo prepsnitev je prinesel „Koledar družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1904“, takisto Lermontova „Jadro“, ki je sprejeto v „Antologijo“ v dr. J. Mencingerja prevodu. Kettejev prevod te pesmi se nahaja na prvem mestu celotne rokopisne pole. Na drugem mestu je zabeležena Krilova basen „Kokoš in petelin“, natisnjena v „Antologiji“ na strani 14. Za to basnijo stojita v Kettejevem rokopisu prevoda Puškinove „Rože“ in Lermontovlje „Molítve“ — obe objavljeni v gori imenovanem koledarju. V „Antologijo“ je prišla „Molítev“ v Mencingerjevem prevodu. Isti zbornik diči Puškinova „Cvetka“ — ne „Cvetke“, kakor stoji tamkaj napačno — ki jo je presadil na slovensko grede Kette. Za njo se nahajajo v opisovanem rokopisu še tri pesmi, prevedene iz Kolcova (Kette piše: Kolcov). Prva „O veselem času“ je natisnjena v „Antologiji“ na strani 193. Nežna pesmica: „Pridi k meni“ je bila sprejeta v „Antologijo“ v Ivana Prijatelja prevodu. Kette jo je preložil tako-le:

Pridi k meni.

(Kolcov.)

Ti pridi k meni, ko zefir
Nad temnimi grmovi plava,
Ko širni step in log zvečer
Kot plašč pokriva noč sanjava.
Ti pridi k meni, ko v meglah
V azurji luna se leskeče,
Ko na uspavanih vodah
Ljubó njen zlati žar trepeče.
Ti pridi k meni, kadar jaz
Samó o tebi premišlujem,

Ko tebe, ljubica, ta čas
Nestrpno željno pričakujem;
Ti pridi k meni, ko gori
Srcé v željá nemirnem morji
In kadar moja mlada kri
Kipi, vrši kot vir v pogorji.
Ah, pridi k meni; naj s teboj
Življenja kupo vso izpraznim,
Naj stisnem k grudim plamen svoj
In ustne k ustnicam prijaznim.

¹⁾ bedni — je dodan pozneje.

Kettejeve prevode iz ruščine zaključuje Koljcova „Pesem“, objavljena v „Antologiji“ na strani 185. V 5. kitici ji je v rokopisu prečrtana 3. v. in začetek 4.: Žalost le v očeh, Togo le — kar je nadomestil prevoditelj z: V srcu žalost le A v očeh bolest. — 6. kitice 3. in 4. v. sta se izprva glasili: Kleti, praviti O radostih mi — obe navedeni vrstici je oklenil pesnik z oklepajem in dodal vprašaj. Takisto je prečrtal zadnje kitice prvi vrstici: Roža ne cvetè Po jeseni več — in zapisal: Travice ni več, Ko gre jesen proč.

Z desetimi prevodi ruskih pesniških cvetov se je odzval Kette Veselu, zbirajočemu gradivo za svojo „Rusko antologijo“. Hkratu mu je poslal na ogled gori omenjene izvorne sonete.

J. Pobiljšar.

Zbornik znanstvenih in poučnih spisov. Na svetlo daje Slovenska Matica. VI. zvezek. 1904. — G. dr. Tomižšek v zadnji številki „Zvona“ o Murščevi korespondenci, ki jo objavljam jaz, ni govoril samo zase, ampak za veliko večino Matičarjev; tega se dobro zavedam slej ko prej; na sličen odpor bi zadel skoraj vsaka publikacija virov; sicer je to, kar je prinesel lanski „Zbornik“, le takorekoč uvod in pride letos glavni in brezdvojbeno važnejši del. A načelno je treba poudariti: bistvenost, nebistvenost, važnost, nevažnost so čisto relativni pojmi, ki imajo za različne ljudi različno vrednost; navadili smo se — in to je vobče prav in je naravno — vse svoje misli osredotočevati okoli slovenskega središča; zato poznamo primeroma dobro n. pr. ljubljansko prošlost, a tu je treba toliko decentralizacije mišljenja, da uvažujemo tudi vse druge kraje. Murščeva korespondenca bo razjasnila eno preteklo dobo Slovenskih goric in bo važna za tistega, ki bo pisal njih ožjo zgodovino. Nadalje pa je tudi naglasiti, da vse še nima velikanske vrednosti samo radi tega, ker se tiče leposlovja; v življenju naroda igrajo svojo vlogo tudi drugi činitelji.

Dr. Fran Ilešič.

Celovec-Klagenfurt. Da z etimologijo teh dveh imen še nismo na jasnem, kaže študija P. Lissiaka v arhivu za slov. filologijo 27. št. III. 1905. „Pisatelj je precej za izvajanje, katero je obelodanil Baudouin de Courtenay v arhivu, letnik 26. št. 1., da namreč izhaja Celovec iz cviliti, potem „cvuloč“. Bolj ostro nastopa Lissiak proti gos. Pintarju. Pintarjeva razlaga Klagenfurt iz „G'laggenfurt“ je po njegovem mnenju napačna, kajti v koroškem narečju ne daje začetni g nikdar k, ravno tako ne gg v sredini nikdar k itd. Bolj prijazen je pisatelj razlagi prof. Scheinigga. Ta je izvajal Klagenfurt iz kakega lastnega imena + furt. V okraju „Sette Comuni“ se še nahaja samostalnik „Klaga“, ki pomeni „gespenstiges Trauerweib“. Pomeni pa tudi nočno ptico, ki naznanja smrt in biva rada blizu brodov in mostov. Prim. bolg. bródnica — das Furtweib. — Pričakoval sem, da bo tudi gos. Lissiak povedal kaj pozitivnega za razlago Celovec-Klagenfurt, a spustil se je rajši v precej obširno razpravljanje o nemško-slovenskih krajevnih imenih. Torej „Celovec-Klagenfurt“ še vedno vprašanje.

Janko Bratina.

